

A Joan Estebric
homenatge d'amistat
Feliu i Llas

LA CATEDRAL DE BARCELONA

COL·LECCIO SANT JORDI

I. Literatura Cristiana. - II. Art Cristià
III. Història de l'Església

Volum 3 (I d'ART CRISTIÀ)

LA CATEDRAL DE
BARCELONA

EDITORIAL BARCINO
Barcelona, 1926

FELIU ELIAS

LA CATEDRAL DE BARCELONA

EDITORIAL BARCINO
Barcelona, 1926

Es propietat. Drets
reservats i garantits

Amb les degudes
:: llicències ::

A LUIS NICOLAU D'OLWER

HISTORIA

Els segles V. VI i VII. Orígens de la Catedral.—La primitiva Església de la Santa Creu que hom construí en el lloc on es troba actualment la Seu de Barcelona o bé en la proximitat immediata d'aquest lloc, sembla que data dels primers anys de la pau de l'Església. Ja des d'aleshores aquest temple fou considerat com a seu episcopal. Des de Sant Sever, que en terres de Barcelona vessà la seva sang tot confessant la religió del Crist, fins als nostres dies, la Seu de Barcelona serà il·lustrada per sants i savis nombrosos que li atorgaran alta i universal noblesa en l'Església.

La dedicació de la Seu barcelonina a la

Santa Creu seria decisió dels fundadors, perquè ja en el segle vi és nomenada «Església de la Santa Creu».

Els segles VIII, IX i X. La dominació musulmana.— La invasió musulmana del segle viiie deuria pesar feixugament damunt dels cristians de Barcelona; potser aquests no tingueren les facilitats relatives que aconseguiren, sota la dominació islàmica, els cristians andalusos. El cert és, ara com ara, que durant gairebé una centúria les cròniques deixen de parlar-nos de la seu barcelonina. Es segur, però, que els musulmans no arribarien pas a destruir-la, perquè en l'any 801, quan els catalans ajudats pels francs, sota el cabdillatge de Lluís el Piadós, aconseguixen foragitar als sarraïns i recobrar definitivament la nostra ciutat, l'il·lustre príncep franc, tot seguit d'entrar a Barcelona, es dirigeix a la Seu a fi de retre gràcies a Déu per la victòria.

En l'any 852 la reconquesta de Catalunya sofreix un retrocés per causa d'una nova embestida dels exèrcits sarraïns, comanats per Mohammed-Abu-Abdallah. Tot i el caràcter fugisser de l'estada dels sarraïns a Barcelona,

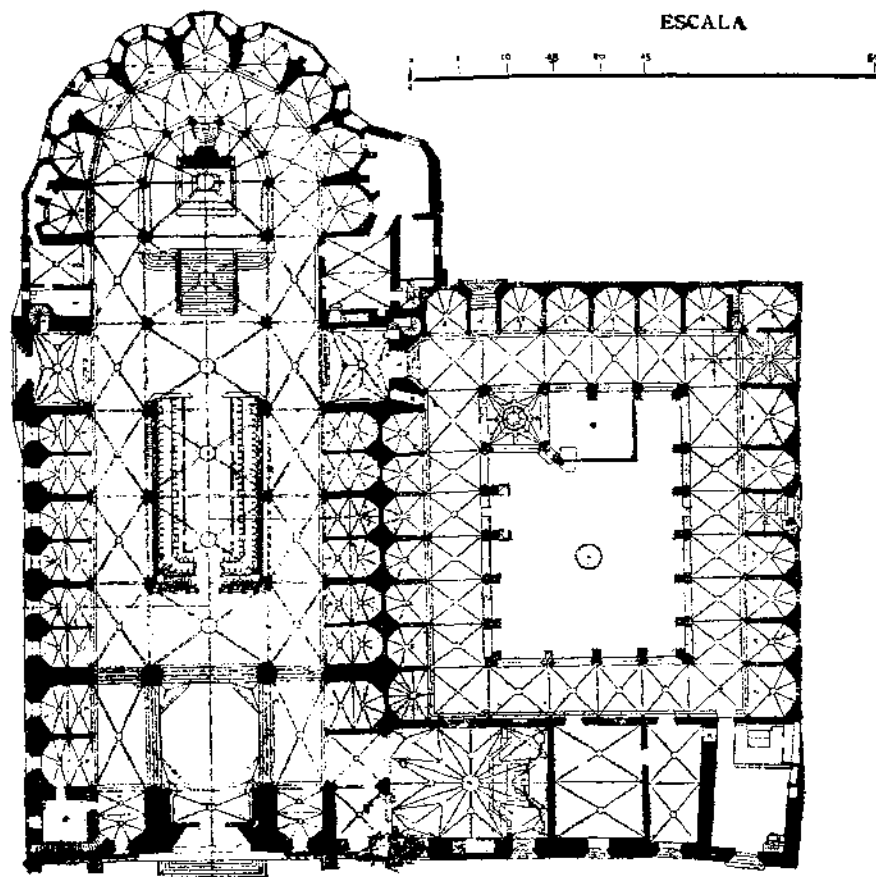

Fig. 1.-PLANTA DE LA CATEDRAL

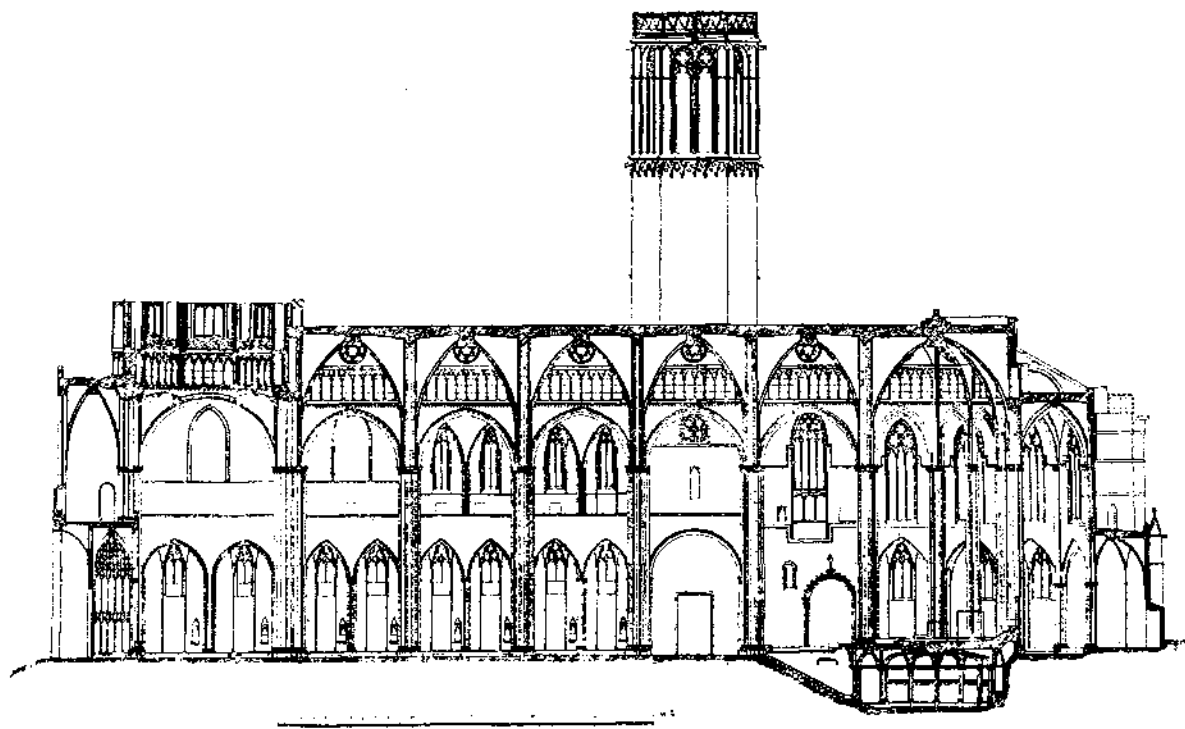

Fig. 2. ALÇAT DE LA CATEDRAL.
(Secció longitudinal)

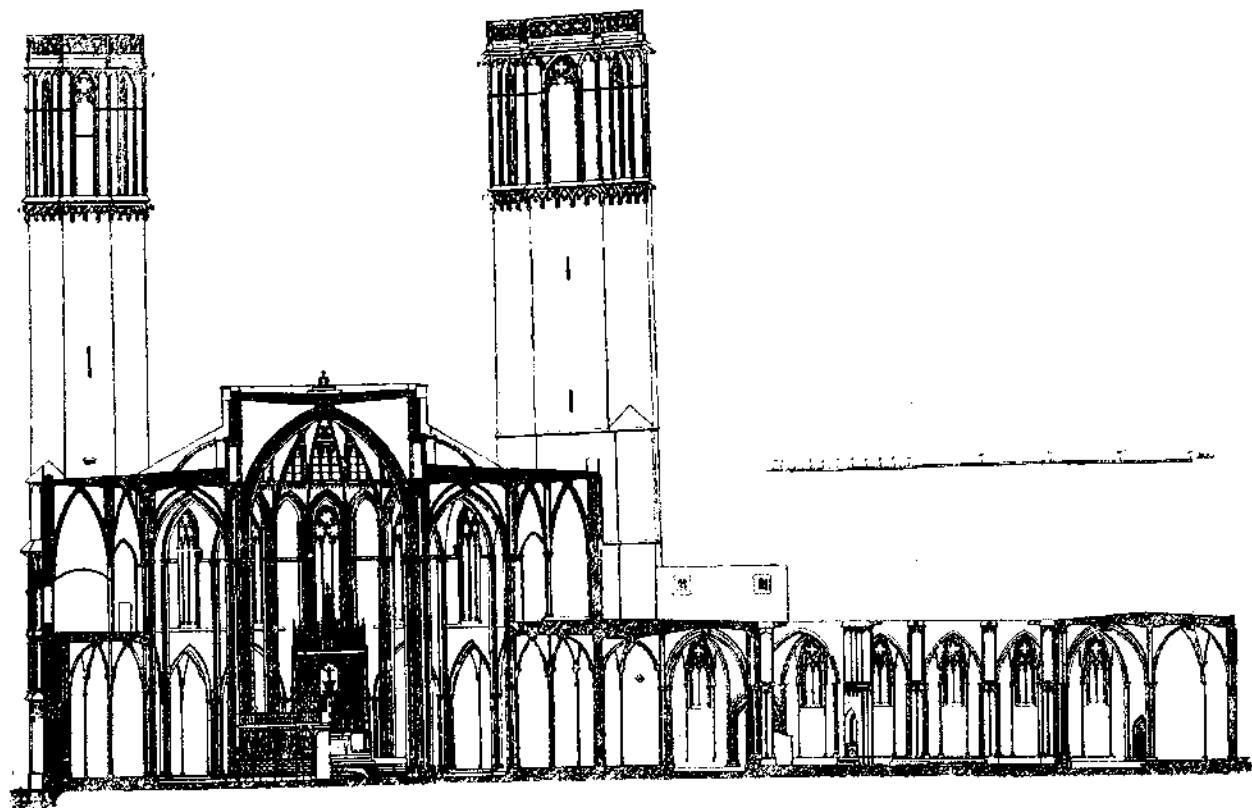

Fig. 3.—ALÇAT DE LA CATEDRAL.
(Secció transversal)

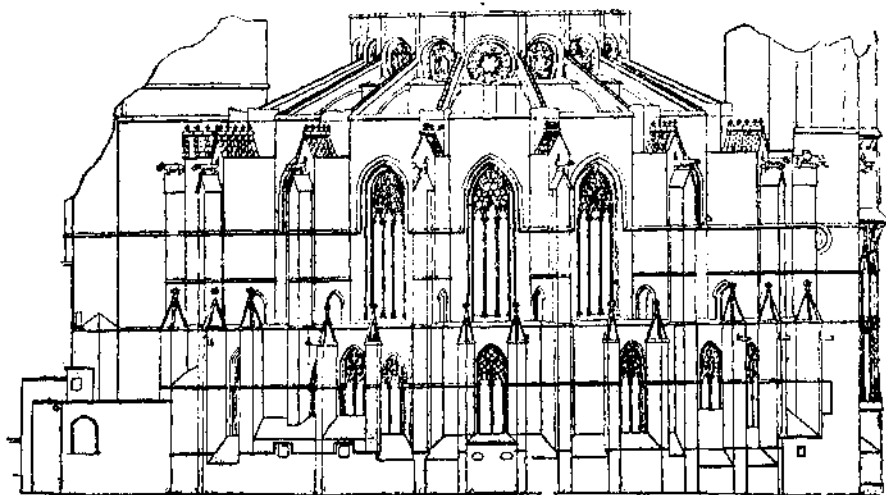

Fig. 4. — ALÇAT DE L'ABSIS

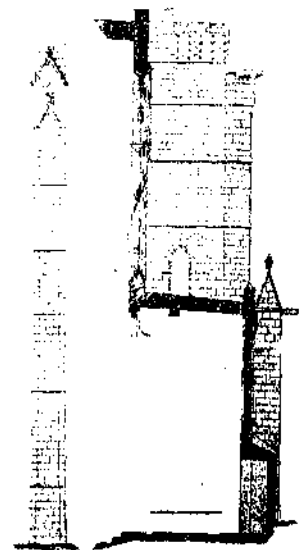

Fig. 5— SECCIÓ PARALELA
A L'EIX LONGITUDINAL DE LA
NAU DE L'ABSIS

els efectes en són desastrosos. La nostra Seu sembla haver sofert molt més d'aquella ràzzia que dels anys d'ocupació sarraïna. El bisbe Adaulf cuita a restaurar l'Església ruïnosa, però la destrossa causada pels alarbs degué ésser tan greu que a desgrat del constant esforç restaurador d'Adaulf, aquest arriba a la mort sense haver aconseguit la reparació total de l'edifici. El seu successor Frodolinus continua l'empresa rectora, però no deu veure's capaç de portar-la a bon terme amb la prestesa que hauria calgut, perquè en 877 ha de recaptar del rei franc Carles el Calb ajut per a aquella obra.

Vers aquell mateix any, o bé el següent, són traslladades a la Seu des de l'església de Santa Maria de la Mar (anomenada Santa Maria de les Arenes), les relíquies de Santa Eulària. A partir d'aquest any 878 la Seu de Barcelona és nomenada indistintament «Església de la Santa Creu» i «Església de Santa Eulària».

Els segles XI, XII i XIII. La Seu romànica.—Les notícies que tenim de la història de la nostra Seu en el segle x són ben escasses.

Sabem, però, que en 986 els alabs tornen altre cop a atacar i a devastar Barcelona, aquesta vegada a les ordres del gran Almanzor; això pot explicar aquell silenci de les cròniques.

El segle XI assenyala l'enfortiment de Catalunya; la història catalana pren de dia en dia una major personalitat i esdevé cada cop més gloriosa. Les armes catalanes, actuant ara a torna-jornals, invadeixen les terres musulmanes; això afavoreix la seguretat del nostre país i amb la seguretat el treball, la prosperitat i la riquesa, que es reflecteixen en l'obra de la Seu. Els comtes de Barcelona es preocupen d'engrandir i enriquir l'església mare dels catalans, i a tal fi enderroquen la primitiva església, que deuria ésser d'estil visigòtic, i comencen l'erecció de la catedral d'estil romànic. Ramon Berenguer el Vell i sa muller Almodis, els fundadors del nou edifici, assisteixen en 1058 a la seva consagració. Hem de creure que aquest temple devia ésser molt bell, molt sumptuós, si judiquem pel portal de marbre que avui dia encara subsisteix, el portal que des del claustre obre en el braç Sud del creuer. Aquest portal, un xic modificat, és el que en la seu romànica

obria en la façana principal. En commemoració i homenatge de l'obra de Ramon Berenguer i d'Almodis, ambdós prínceps foren sepultats, en sarcòfags aparents, en la mateixa església; i avui, en la Seu gòtica, tals sepulcres encara figuren ben ostensibles a banda i banda de la porta de la sacristia.

En l'any 1115 el poble i el clergat barcelonins elegeixen bisbe un home il·lustre: Olaguer, que Roma beatificarà, i el cos del qual servarà incorrupte la nostra Catedral com una de les seves més venerades relíquies. Un altre bisbe cèlebre serà Arnau de Gurb; ell és el fundador de l'esglesieta o «Capella de les Verges», avui dia anomenada «Capella de Santa Llúcia», obra de vers 1272, construïda encara dintre l'estil romànic i situada en la proximitat de la Seu, qui sap si comunicant-s'hi i tot. La capella de les Verges seria construïda amb la intenció de fer-ne la parroquia de la Seu. Hom hi veu el sarcòfag on dorm el sòn de la mort el gran bisbe constructor, impulsor d'altres obres.

El segle XIV. Construcció de la Seu gòtica.—Catalunya va esdevenint gran i respec-

tada; en el segle XIII és ja, com avui diríem, una gran potència. Responent a tal grandesa, Jaume II no troba la seu romànica prou digna de la capital catalana i aleshores ordena l'erecció d'una molt més gran i magnífica seu. La primera pedra de la nova catedral, la qual ara serà d'estil gòtic i és la que avui admirem, la col·loquen el rei i el bisbe Bernat Peregrí el dia 7 de maig de 1298. L'església anterior, d'estil romànic, era situada un xic més a ponent i orientada inversament: l'absis venia a trobar-se a la ratlla de la Corribia, ço que aleshores era encara muralla romana: la Seu no estava, doncs, al centre de Barcelona sinó en un extrem. Si l'absis s'esqueia en la ratlla del carrer de la Corribia, el portal venia a obrir en ço que avui és l'arc oriental dels que sostenen el cimbori.

Com que la nova seu gòtica fou començada per l'absis, l'església romànica pogué subsistir durant alguns dels anys que duraren les obres del nou temple. Sincrònicament, els nostres reis feien construir la graciosa església també gòtica de Santa Agata, que encara subsisteix en la immediació, a la plaça del Rei; tal església servia de capella del Palau

Major. Puix que hom sap que l'autor d'aquesta preciosa església de la plaça del Rei era l'arquitecte Bertran Riquer, i puix que per altra banda hom no coneix el nom del primer arquitecte de l'obra de la Seu, alguns historiadors i arqueòlegs suposen que aquell Bertran Riquer seria el primer director de les obres de la gran seu gòtica, si no en fou també el projectista.

El primer arquitecte de la Seu barcelonina que els documents ens esmenten i el primer també en categoria, ara com ara, hom pot dir que és el mallorquí Jaume Fabre o Fabrè, el qual pren possessió del seu altíssim càrrec en 1317, dinou anys després de la col·locació de la primera pedra. Hom suposa que la felicitat intervingent de Jaume Fabrè seria suggerida pel gran bisbe, que aleshores ocupava la seu barcelonina, Ponç de Gualba, figura eminent de la nostra història; perquè aquest prelat sembla haver estat fill de Ciutat de Mallorca, com l'arquitecte susdit; i si no fou mallorquí, bé fou canonge sacristà de la seu de Mallorca. Avui Ponç de Gualba espera la resurrecció dels morts en un bell sarcòfag que hi ha en la capella del Patrocini de la Seu.

L'any 1319 és assenyalat en la història de la Seu perquè en aquest temple es va celebrar una magna reunió de l'Ordre dels cavallers Templers, tot i que l'obra de la Seu aleshores no comprenia més que l'absis.

L'any 1329 és el de l'enderroc de la seu anterior, d'estil romànic. L'obra de la Seu gòtica ateny aleshores enllà del creuer. D'aquest fet ens dona raó una làpida que hi ha al Portal de Sant Ivó.

L'any 1320 és el de la primera celebració processional de l'Eucaristia, el de la primera processó del *Corpus Christi*, primera gairebé en tot el món després de les processons del Corpus celebrades a Roma. Es per això que la festivitat del Corpus aconsegueix sempre tanta solemnitat a Barcelona.

L'any 1327 és el que assenyalava la inauguració de les obres de la cripta, les quals acaben en 1338 amb l'escultura de les claus de volta que són obra de l'alemany Mulner i d'altres escultors conacionals d'aquest.

L'any 1345 és assenyalat per la construcció de la capella de Sant Marc, a càrrec del gremi de sabaters.

L'any 1356 és memorable perquè sembla

ésser el de la mort de mestre Fabrè, ja que un nou arquitecte, mestre Bernat Roquer, secundat per mestre Viader, entra com a director de l'obra de la Seu. No obstant algun historiador suposa que la intervenció d'aquest nou arquitecte no comença fins a l'any 1371. Aquest mestre Roquer, o Roca, no fa sinó acabar la coberta de la Seu segons els plans anteriors, projectats probablement, quasi segurament, per Fabrè. En canvi, potser sigui projecte del nou director de les obres tot el claustre, que Roquer comença en l'any 1382. La primera capella del claustre és la de Santa Eufrosina, pròxima al portal de la Pietat. Potser aquest portal, extraordinàriament bell, sigui també obra del mestre Roquer. L'any 1385, aquest arquitecte, no menys famós que el seu antecessor, comença l'erecció dels dos magnífics campanars bessons. Es també memorable aquest any per la vinguda a la Seu del cardenal Pere de Luna, la qual té per objecte fer campanya en pro de Climent VII.

L'any 1388 seria el de la mort del mestre Roquer.

L'any 1389 és el de l'acabament dels campanars, on els escultors Alamany i Despuig

fan la decoració de relleu, tan sòbria i elegant. L'any següent és el de la construcció del recinte del cor, d'estil gòtic, empresa del famós bisbe Escales o Cescales. El rei Joan I institueix rendes per poder pagar a perpetuïtat el sou de dos homes encarregats d'assenyalar les hores diurnes i nocturnes per mitjà de martellades sobre la campana grossa.

Els rellotges de la torre no seran coneguts a Barcelona fins a l'any 1393. Aquell mateix any 1390 és el de la donació de la relíquia de la Santa Espina pel duc de Montblanc, el futur rei Martí.

L'any 1391, en data de 20 de novembre, és posada en el seu lloc de destinació la gran campana *Honorata*, anomenada també el *Seny* o *alarotja*. Havia estat fosa en el palau del bisbe.

L'any 1393 és el de la mort del bisbe Escales, gran constructor, impulsor incansable de les obres de la Seu. Mor el dia 24 de juliol i hom l'enterra en la capella dels Innocents, que ell havia fet construir, prop de l'altar major. El seu sepulcre és un dels més bells de la Seu, i sense exagerar, un dels més

bells d'aquella època, que és una de les millors de l'escultura gòtica.

El segle XV. L'acabament de les obres interiors.— Vers l'any 1401 o 1402, un nou mestre arquitecte o mestre d'obres entra a regentar l'obrador de la Seu: és mestre Jaume Solà, el qual treballarà fins al 1412, probablement en col·laboració amb mestre Arnau Bargués, o Brugués, qui començaria també vers 1402 i cessaria vers 1405.

L'any 1401 és de nefasta memòria en la història del tresor de la nostra Seu, perquè aleshores fou robada la custòdia, obra valuossíssima.

L'any 1403, la Seu barcelonina celebra per primera vegada la festa de la Immaculada. En aquella ocasió el rei Martí envia des de València, a manera de recordatori, la bella taula italiana que representa la Verge amb l'Infant, la qual hom conserva en l'arxiu. Es coneguda amb el nom de «Verònica del rei Martí».

L'any 1408 és el de la construcció de la nova custòdia. En aquell mateix any la nostra Seu estatjà el pontifex Benet XIII (l'antipapa Luna), qui vé a Barcelona per a beneir els des-

posoris del rei Martí amb Margarida de Prades, la qual cerimònia s'escau el dia 17 de setembre. Dotze jorns després la Seu acull l'antipapa Luna i el reconeix com a pontífex.

L'any 1409 és el de les prèdiques de Sant Vicents Ferrer.

L'any 1413 és el del començament de la direcció d'un nou arquitecte: Bartomeu Gual.

En l'any 1415 mor el rei Martí; el seu cadàver és sepultat a la Seu. Aquest és també l'any de l'elevació del bisbe Climent Sapera, figura eminent en els anals de la nostra Seu, tant per la seva activitat constructora com per la seva ciència teològica i pel seu talent de governador episcopal; és autor de les disset *Constitucions Canonicals* o *Patriarcals* i de moltes altres institucions i reformes. Empresa d'ell també és l'ala Sud del claustre, amb el bell portal que dona al carrer del Bisbe.

L'any 1431 és renomemat en la història de la Seu perquè s'hi celebren Corts Catalanes. Tals reunions es repetiran en l'any 1436 i després en els anys 1454, 1473 i 1480.

L'any 1441 és el de la mort del mestre Gual. El 1442 és el del començament de l'arquitecte Andreu Escuder. Entre ambdós,

d'una manera potser interina, actuà el mestre Bartomeu Alçamora.

L'any 1448 és el de l'acabament del claustre, o, més ben dit, el de la clausura de la darrera de les seves voltes; perquè el claustre, en realitat, no ha estat mai acabat del tot, ni més ni menys que la mateixa Catedral, la qual té encara detalls deixats en l'aire. D'aquest mateix any deu ésser la volta de la Capella del Sagrament. Les obres finals del claustre i de la Capella del Sagrament foren dirigides per Gual des de 1432 a 1442, i per Andreu Escuder fins al 1451.

Vers l'any 1450 Escuder construeix la Sala Capitular.

En l'any 1451 són acabades les obres primordials de la Seu, ço és, les voltes i la paret facial de l'edifici.

L'any 1457 és el de la talla del cadirat de cor superior, per obra de Macià Bonafé i dels alemanys Michel Locher o Loger i Joan Frederic.

L'any 1461 la Seu de Barcelona assenyala el jorn 20 del mes de gener amb grans festes i lluminàries a honor del príncep de Viana. El dia 23 de setembre del mateix any mor el

príncep dissortat, i a la Seu és reconegut el príncep Ferran, fill de Joana Enríquez.

L'any 1463 deu ésser el de la mort de l'arquitecte Escuder, perquè aleshores el substitueix el seu nebot i col·laborador Bartomeu Mas. Des d'aquest any fins al 1473 la Seu barcelonina resta en viduetat per causa de l'oposició que hom fa als bisbes que Roma imposa. Als deu anys del conflicte el Capítol accepta el nomenament de Roderic de Borja.

L'any 1464 és el de l'entrada a Barcelona del conestable Pere de Portugal, qui visita immediatament la Seu amb la sol·lemnitat acostumada en tals casos.

En 20 de juny de l'any 1471 jura a la Seu el bastard hereu del duc de Calàbria. El dia 17 de maig de 1474 entra a Barcelona Ferran, el futur rei Catòlic, qui passa també cerimonialment per la Seu.

L'any 1490 és el de la darrera elecció de bisbes pel Capítol.

En l'any 1495 Colomb desembarca a Barcelona, retornat del seu viatge de descoberta transatlàntica; i en la nostra seu fa fer el primer bateig d'un indígena americà.

A les darreries del segle xv seria construït el bellíssim retaule major, tot calat i daurat, d'estil gòtic arquitectònic.

Els segles XVI, XVII i XVIII. Paralització de les obres.—L'any 1519 és el de la reunió de l'ordre del Toisó d'Or en el cor de la nostra Seu, primera i única reunió d'aquesta ordre famosa tinguda a la Península Ibèrica. Les principals figures de la noblesa europea fan cap a la nostra Seu en aquella ocasió.

El dia 21 de juny de l'any 1525 és memorable també en la història de la Seu per la visita del rei de França, presoner del d'Espanya en la batalla de Pavia.

Els anys 1539, 1546 i 1550 són d'assenyalar en la història de les obres de la Seu. La primera d'aquestes tres dates és la de la fosa de la campana *Tomasa*; la segona és la del muntatge del nou orgue, obra de Francesc Lleonart Martí, i la tercera (any ençà, any enllà) és la que enregistra la represa de les obres arquitectòniques que feia aprop de cent anys havien romàs estacionades. Sembla que és cap a aquella data que hom destrueix la part posterior de la tanca

del cor per tal de substituir-hi la decoració gòtica per la renaixentista que encara hi ha avui.

L'any 1574 sembla ésser el del desembarc de Joan d'Austria, triomfant dels turcs, el qual portaria el Crist cèlebre que presidia, en la proa de la galera de l'almirall, en la jornada de Lepant, i el cediria a la nostra Seu. D'aleshores ençà aquesta imatge, considerada miraculosa, ocupa la capella central de la girola.

Vénen ara les dates de 1576, 1577, 1593 i 1676, interessants per la història de l'edifici. La primera d'elles és de la instal·lació del rellotge del campanar de les hores (el qual deuria ésser el segon), present de la República de Venècia si hem de creure Avelí Pi Arimon. La segona data és la de l'instal·lació de la campana dels quarts. L'any 93 és el de la col·locació de la campana *Eulària*. La darrera de les citades dates assenyala la transformació de part de les Sales Capitulars en Capella de Sant Olaguer i del Sagrament.

Data memorable en la història de la Seu és la de 1600, perquè és l'any en què el virtuos baró que després serà Sant Vicents de Paul, hi rep les ordres sacerdotals.

1717 és l'any de la històrica venjança del

rei Felip V contra la campana *Honorata*, la qual havia gosat rebatre a sometent contra els exèrcits de Felip. Aquest condemnà la campana al suplici d'esquarterament.

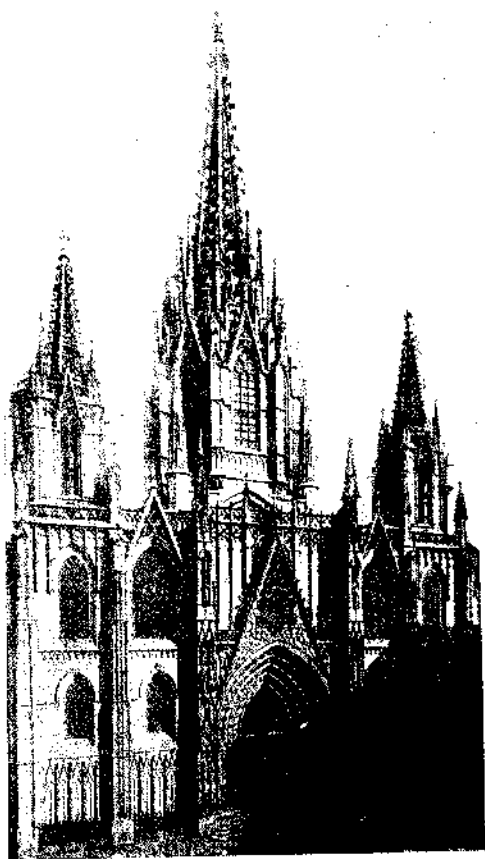
L'any 1786 és el de la invenció de les despulles de Ramon Berenguer i de la seva esposa Almodis, i el de la col·locació de llurs sarcòfags en la paret on s'obre el portalet de la sacristia. Els sarcòfags estan empotrats sobre fons pintat de triomfals architectures plateresques.

Ja haurà reparat el lector com la història de la Seu barcelonina reflecteix la història de Catalunya. A partir del segle xv els fets catedralicis són cada dia menys catalans i alhora menys gloriosos. Història de decadència catalana i de les dolors i humiliacions que en són el corolari. El segle xix no podia pas deixar de reflectir aquesta mateixa trajectòria, la qual, però, cap a les acaballes de la centúria reprèn la corba ascendent, talment com si es tractés ja d'una nova trajectòria.

El segle XIX. Erecció de la façana i del cimbori.—Els començos del segle xix veuen una altra expoliació violenta del tresor cate-

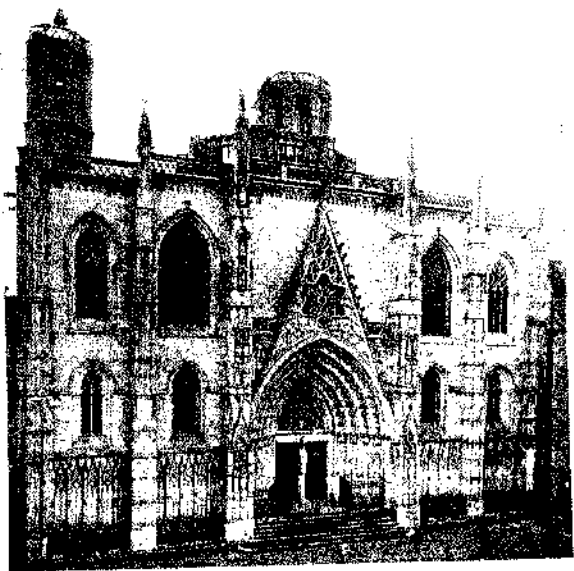
dràlic, aquesta vegada, segons incontrollada tradició verbal, obra de rampinya guerrera, expoliació de la soldadesca napoleònica. Després, en temps de la guerra carlina, té lloc la translació de la Mare de Déu de Montserrat a la Seu de Barcelona. En l'any 1888 la Seu celebra la cerimònia de la coronació de la Mare de Déu de la Mercè, de la qual cerimònia resta una representació pintada a l'oli en la capella de Santa Llúcia (una tela que és obra del senyor Galofre Oller). El rellotge de la torra de les hores és novament canviat en l'any 1863, i l'arquitecte de la Seu, Josep O. Mestres, construeix el muntant de ferro que sosté les campanes del nou mecanisme. El 1881 és any de remunts de carreus de pedra dolenta en la girola i en el creuer.

L'obra més important, però, i la que reflecteix de manera més gloriosa el renaixement català, és la construcció, a la fi, de la façana i del cimbori; obra grandiosa i força ben reeixida, la qual hom ja projecta vers els anys 1858-60 i que hom arriba a realitzar durant els anys de l'acabament del segle XIX i començament del segle actual, gràcies a la munificència de la família Girona. Aquesta, en

Cl. Zerkowitz

Fig. 6.-- FACANA PRINCIPAL, EN 1926

Rogent, "Catedral", pl. XI

Fig. 7.- LA FACANA PRINCIPAL, EN 1890

Cl. Ark. Mas

Fig. 8.—L'ABSIS, EL CAMPANAR DEL RELLOTGE, I
AL FONS EL CIBORI

Cl. Arx. Mas

Fig. 9. PORTAL DE LA PIETAT

justa recompensa obté del Capítol el privilegi d'enterrament en l'interior del sant edifici i l'honor d'ésser efigiada en les vidrieres del cimbori.

II

ASPECTE GENERAL

La Seu barcelonina és característicament catalana: té la gràcia, l'elegància sòbria del goticisme català i reuneix totes les particularitats estructurals de la nostra arquitectura religiosa ojival. I això ho posseeix la Catedral de Barcelona en un grau tan alt, que hom bé pot considerar-la com el prototipus de l'arquitectura gòtica catalana.

Es prou sabut que Catalunya aconseguí durant el període de l'estil gòtic una tan forta i potent personalitat que fins pogué recrear per a ella pròpia un estil que no solament no desdiu del terme mitjà de la producció arquitectònica del període ojival sinó que es col·loca en primer rengle.

L'arquitectura gòtica catalana esdevé digna pariona de la francesa, que és la inicial i principal, i àdhuc en algunes particularitats, com és ara la proporcionalitat, essencial condició, és gairebé sempre més perfecta que no aquella. Mai les esglésies gòtiques catalanes no tindran la nau central excessivament alta i prima com moltes de les millors catedrals de França. Siguin d'una sola nau, siguin de tres naus, les grans esglésies gòtiques catalanes són sempre admirablement belles de proporció, són esglésies perfectes. Una altra virtut de les nostres esglésies ojivals és la distribució de les llums, ço que tanta i tan mística poesia proporciona al llur interior. Per fi, una condició inapreciable, i inapreciada per la majoria dels especialistes, que ho creuen un defecte, és que el gòtic català ha sabut resoldre el primordial problema dels contrarrestos sense la mecànica artificiosa i massa ostensivament precària i pintoresca dels contraforts, arcbotants, pinacles i altres elements característics dels exteriors de les esglésies franceses i nordeuropees. No ens cal als catalans fer l'elogi del nostre estil gòtic, ni particularment de la Catedral de Barcelona, per-

què això ja ho feren els estrangers, adhuc els més hostils a la grandesa de Catalunya.

Ultra la sobrietat, l'harmonia i la serenitat de l'estil gòtic català, la Seu de Barcelona respon també a la lògica constructiva que sempre ha informat la nostra arquitectura i a les necessitats que la condicionen. Per tant, res d'elevats pinyons ni fletxes, sinó façanes amb cornisament horitzontal, que és l'acabament exigít pels terrats que cobreixen l'edifici i li donen un extradossat gairebé pla; res de canvis de planta en els contraforts; gairebé res de cossos sortints en les façanes; escassos arco-bants; res de voltes d'aristons complicats; res d'estrelleries amb ociosos tirants i tercerets; res de l'escenogràfica estatuària que en els temples del Nord d'Europa acut a disfreçar la precarietat i artificio de tot el sistema. Plans continus i tranquils; contraforts interiors que engendren les capelles i solidifiquen i regularitzen l'exterior (1); naus laterals gairebé tan altes com la central, les quals donen

(1) Sembla que la Seu barcelonina és una de les primeres catedrals gòtiques que estableix els contraforts interiors (F. ROSENT I PEDROSA, *Catedral de Barcelona*, p. 47).

grandiositat en l'interior i homogenitat exterior i que alhora contribueixen a eliminar l'artificiós sistema dels contrarrestos gòtics (1); torres poligonals llises i elegants, sòbries i amb cobertes planes com el restant de l'edifici, sense canvis de planta, sense contraforts ni agulles de flanc ocioses. Severitat i elegància arreu, noblesa arquitectònica que només té parió, pel que fa a la decoració, amb l'estil perpendicular anglès.

(1) Els arquitectes de la Seu trobaren la manera d'alleugerir el pes i empenta de les voltes, ho i omplint llurs ronyons amb olles i recipients esfèrics, a la manera bisantina, ço que hom coneix pels documents de l'arxiu relatius als comptes de l'obra. Aquesta gerreria de farciment és anomenada en dits documents *frentum*. El *frentum* era la gerreria avariada, venuda a baix preu pels ollers.

III

PLANTA DE LA CATEDRAL

Situació.—L'actual catedral gòtica es troba orientada contràriament a la romànica ⁽¹⁾ que la precedí. Aquella tenia els absis assegurats damunt de ço que avui dia és el carrer de la Corríbia, mentre que el portal s'obria a l'indret dels primers dels quatre pilans sostenidors del cimbori, l'arc més apartat de la porta actual. L'església gòtica, que ara estudiem, està doncs orientada d'Est a Oest, amb desviació de 40 a

(1) En el volum dedicat a la ciutat de Barcelona de la *Geografia de Catalunya* de Carreras Candi, pàgs. 230 i 231, són oferts plans d'alguns fragments de la catedral romànica, i en la pàg. 341, un pla de la situació de la seu gòtica respecte a la muralla romana.

45° cap al Nord. Es troba emplaçada damunt del turó màxim de l'antiga Barcelona, que hom anomenà Mont Tàbor o Tàber, contigu a l'antic temple romà d'Hèrcules, del qual resten encara columnes a la plaça del Rei i a l'interior de l'edifici del Centre Excursionista de Catalunya. L'indava amb les muralles de la Corríbia; era, doncs, una catedral excèntrica a la ciutat. Ja explicàrem en el capítol I com l'església romànica era successora d'una d'anterior, constantiniana, obra probablement del segle v, coneguda ja amb certesa en el segle vi com a «Església de la Santa Creu», advocació que avui dia encara conserva, junt amb la de Santa Eulària, la patrona de la ciutat. Aquest temple degué ésser d'estil visigòtic i el més antic, si de cas encara un altre edifici no el precedí, el qual seria d'estil romano-cristià. Tot això, però, no pot ésser més que divagacions, donat l'estat d'ignorància absoluta en què ens trobem respecte a aquells primers segles de la seu barcelonina.

Característiques de les naus i del cimborí.—

L'actual seu és una vasta església, no tan gran però com sembla; inferior, segons Fran-

cesc Rogent i Pedrosa, a la grandària de les altres tres esglésies gòtiques que foren durant segles ornament extraordinari de la nostra ciutat, incendiades i destruïdes en 1835 per l'anticlericalisme analfabet dels revolucionaris: les esglésies del Carme, de Sant Francesc i de Santa Catarina. La Seu aparenta més gran del que realment es, per obra i gràcia de l'arquitecte que la projectà, probablement el gran Jaume Fabré. Es un temple de tres naus i dos rengles de capelles que li donen l'apariència de cinc naus; les naus laterals, altes, com l'arrencada de la volta de la nau central; amb creuer gairebé imperceptible, sobreeixint solament uns centímetres pel braç Nord o portal de Sant Ivó, gens pronunciat pel costat Sud o portal del Claustre, gens extradossat en les voltes per raó dels campanars que sobremunten ambdós braços del creuer. Aquesta disposició raríssima sols té una semblança lleu amb la de la Catedral d'Exeter, a Anglaterra. La Seu de Barcelona té girola amb capelles radials i poligonals, semblant a la girola de la Seu de Narbona, però amb set capelles en lloc de les cinc de Narbona.

Una altra característica de la nostra Seu

és que, en lloc d'aixecar el cimbori en el centre del creuer, l'aixeca als peus de l'església: disposició que retrobem en l'església de Vallbona de les Monges i en altres escassos temples. Hom ha volgut explicar aquesta rara disposició de les torres-campanars i del cimbori suposant-hi un simbolisme de la Creu. Les esglésies gòtiques, particularment les catedrals, semblen haver estat subjectes a la dèria simbolista de l'Edat Mitjana. Els arquitectes que planejaven i aixecaven aquests grans edificis religiosos semblen haver tingut un gust especial en aplicar-hi un cert esoterisme que la simbologia cristallitzava; i així és que tant en les plantes, com en les alçades, com en el detall exornatiu, hom ha pogut descobrir-hi moltes d'aquestes intencions. No seria doncs gens estrany que en tractar-se d'aixecar una catedral dedicada a la Santa Creu, mestre Riquer o mestre Fabré haguessin ideat d'accentuar aquest palès símbol de la creu que l'església amb el seu creuer dibuixa ja per consuetud, bo i significant els claus de les mans i el gros clau dels peus de Jesús crucificat, per mitjà dels dos campanars gairebé bessons i el cimbori.

Dimensions.---Les mides de la Catedral són de 93 per 45 metres en les superfícies externes. La façana amida 39'50 m. L'amplada interior amb les capelles, és de 37'30 m. L'ample de les tres naus és de 25'60. L'amplada de la nau central és de 12'80 m. (11'04 de llum); la de les laterals, 6'40; la de les capelles, 60 és llur profunditat, 5'85. La superfície total, sense el claustre, és de 1958'63 m. L'alçada dels pilans de la nau central és de 15'69 m. L'alçada de la volta de la nau central és de 25'50 m. (Proporció de 3 a 7 respecte a l'amplada de llum).

Les galeries i el trifori.---Al llarg de les naus, fins a arribar al creuer, una galeria corre per damunt de les capelles, encloent els contraforts en tota llur alçada. Aquesta galeria no s'intorromp en la paret de façana sinó que segueix corrent per damunt del cancell i de les dues capelles que hi ha a banda i banda del cancell. Per damunt de la galeria, un trifori transparent s'escorre, el qual es repeteix en el cimbori, però aquí un xic sobreelevat per causa de l'aixecament del tambor del cimbori; aixecament que realitzà l'arqui-

tecte August Font a les darreries del segle XIX. Aquest trifori és molt estretament practicable; forma un àndit obert en el gruix del mur.

Les naus estan dividides en sis trams; el primer, o el dels peus de la creu, molt més ample, de l'amplada de la nau central, a fi d'establir el quadrat que sostingui el cimbori. Els pilans d'aquest tram, més robustos que els altres per raó del pes i de l'empenta que han de sostenir, són de planta quadrada en el toral de la banda del presbiteri, mentre que per la banda de la façana és fonen amb els poderosos contraforts facials de la nau central. Els pilans cimborials de la banda del presbiteri són contrarrestats fins a les façanes laterals per altres potents arcs torals i per contraforts interns.

Els trams de volta són de simpliciíssim encreuament d'aristons, amb bella clau de volta circular única, bellament esculpida i policromada, la qual cosa és també una característica ben catalana.

Les capelles. La girola.—Aquesta mateixa simplicitat d'aristons la retrobem en la volta

del cancell i en les capelles. Aquestes són dobles, ço és: que en cada tram n'hi ha dues; disposició que dona gran interès i moviment a l'interior del temple. El gran volum d'aquests espais, destinats a capelles laterals en partir-se en dos, proporciona a aquestes una profunditat que ha permès a l'arquitecte d'establir per a cadascuna un tram transversal i un absis poligonal intradossat en el gruix dels contraforts darrers, il·luminat cadascú per mitjà de discreta finestra. El tram i l'absis de cadascuna d'aquestes capelles és de simple encreuament d'aristons, amb la corresponent clau de volta. La girola inicia la corba després de la primera capella deambulatòria, i aleshores els trams, tots ells de planta trapezoidal, conformen aquest semicercle. Cadascuna de les capelles absidals correspon a un d'aquests trams, i totes són planejades a manera d'absis poligonals, un xic profonds i extradossats; capelles i trams de la girola són coberts amb voltes d'aristons simples. Excepció d'aquesta simplicitat de les voltes són les voltes extremes dels braços del creuer i la més gran de la capella del Sagrament, les quals són voltes estrellades, amb gran clau de volta central i

claus secundàries en l'encreuament de tirants i tercerets.

Altres particularitats.—El centre de la nau principal, en l'espai que prenen els trams tercer i quart, està ocupat pel cor. El tram que fa sis, tocant al presbiteri, l'ocupa l'ampla escalinata que baixa a la cripta, la qual ocupa la part soterrània corresponent al presbiteri.

La capella del Sagrament, que és la primera del col·lateral Sud pren més amplada que dues de les altres i sobreïx, en fondària, del pla regular del temple, precedida d'un atri amb doble quadrat d'aresta simple i cor alt o tribuna. Darrera aquesta espaiosa capella perllonguen aquest sobreeiximent meridional les sales capitulars, les quals arriben a coincidir amb la capella de Santa Llúcia, obra romànica, probablement annexa a l'enderrocada seu romànica. Tot al llarg del col·lateral Sud s'estén el claustre, obra darrerament construïda, juntament amb les sales del Capítol. L'angle exterior que formen la façana de llevant del claustre, el braç Sud del creuer i l'absis, ve desfigurat per una baixa adherència, contemporània de l'obra principal de la Seu; adherència que es-

tatja la sacristia, amb porta lateral Sud, molt petita, en la paret de la nau principal, portes secundàries que donen a les primeres capelles Sud de l'absis i finestretes enreixades que donen a l'exterior i que són de bell dibuix i de graciosa decoració escultòrica.

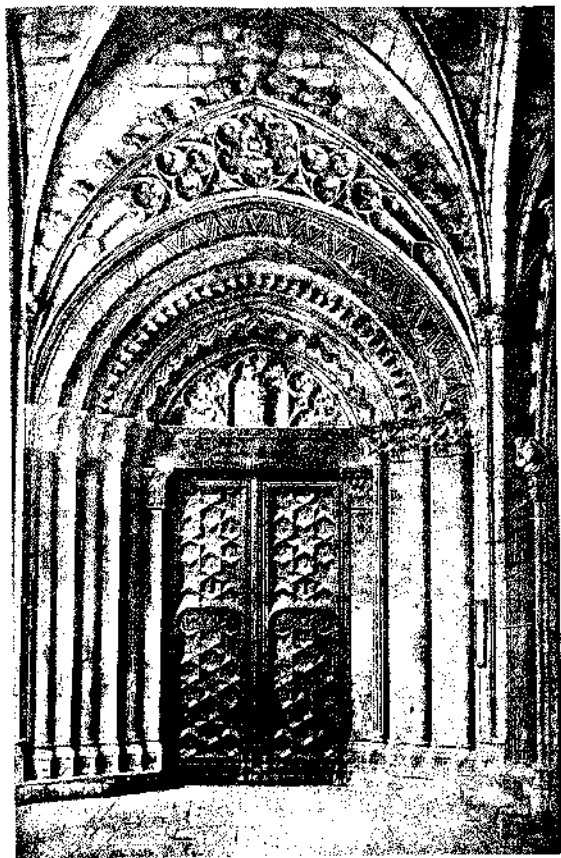
IV

ALÇAT DE LA CATEDRAL

Els pilans.—L'alçat de la Catedral posa en evidència tota la gràcia, la noblesa i l'elegant severitat d'aquesta construcció religiosa que no té parió. Els pilans formen airosos feixos de columnes que semblen pujar, com potent broll d'aigua, fins a les boires. El nucli del pilà es perd en les sinuositats múltiples de les columnetes o motlures adherides, recull de les nombroses i admirables motlures que van a parar damunt del simple àbac graciosament esculpit, descansant-hi torals, formers i aristons. Aquests feixos de columnes tan perfectes, tan bells que hom bé pot dir que ells i les finestres de l'absis són l'encís principal de

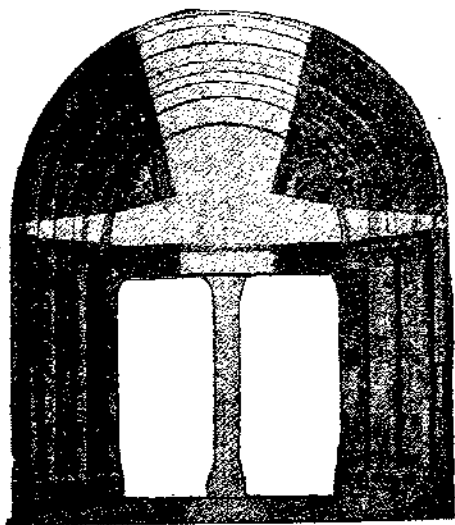
la Seu, amiden 15'69 m. d'alçada, i hom assegura que el desenvolupament de les sinuositats del feix que fa de fust o de pilà pròpiament dit, l'extensió de la secció travessera del pilà donaria la mida d'aquesta alçada. Els pilans sostenidors del cimbori, més gruixuts, no desdiiuen en elegant proximitat, dels altres; la llur major feixuguesa no desentona, ni tan sols es fa albiradora; hom els creuria repetició exacta dels altres, tot i ésser doblement gruixuts i d'una mateixa alçada. Les capelles i la galeria superior donen la volta al temple sense interrompre's en la paret de la façana, i el cimbori s'obre al davant mateix del cancell damunt de tambor vuitavat engendrat per belles trompes d'angle amb aristons. El trifori corria en la base del cimbori a nivell del de la nau, però ara hi corre un xic més amunt, per raons que després explicarem; damunt del trifori s'aixeca la finestralada que converteix el cimbori en un meravellós fanal policrom, obra fascinadora i enardidora.

Els arcs.—Les arcades que separen la nau central dels col·laterals i les quatre, més grans encara, que sostenen el cimbori, són de mig

Rogent, "Catedral", pl. I

Fig. 10.—PORTAL DEL CLAUSTRE

Rogent, "Catedral", p. 68

Fig. 11. — PORTAL DEL CLAUSTRE. RES-
TITUCIÓ DEL PORTAL ROMANIC

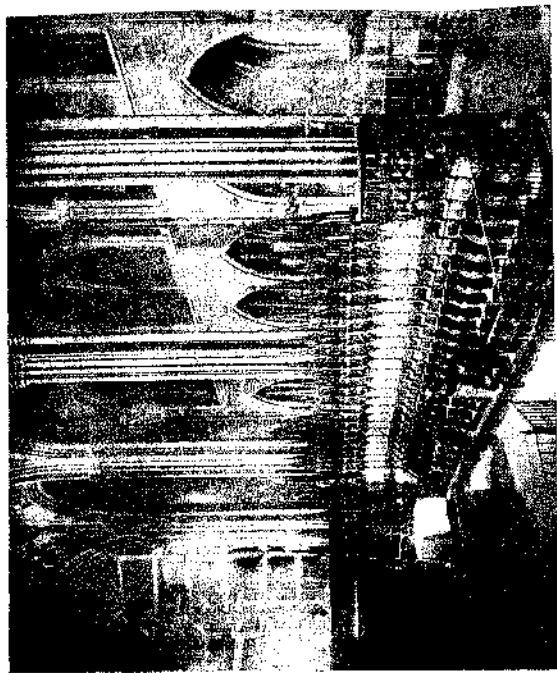

Fig. 12. --COR. TRONV. NAC DE L'ESQUERRA

Rogent, "Catedral", pl. XVI

Cl. Arx. Mas.

Fig. 13. INTERIOR DE LA CATEDRAL.

punt; totes les altres són apuntades. Aquestes dimensions tan grans de les arcades corresponen perfectament a l'alçada llur, i aquesta correspondència és potser una de les raons de la bella proporcionalitat que en les línies generals presideix a l'interior de la Seu. Més estrets, aquests arcs haurien obligat a una multiplicació dels trams i per tant a una multiplicació, segurament excessiva, dels pilans. En canvi aquests grans espais menaçaven d'empobrir i desproporcionar els col·laterals, força més estrets que la nau central i gairebé alts com ella. Per a evitar aquests inconvenients l'arquitecte Fabré imaginà l'encertada subdivisió de cada tram en dues capelles, i una subdivisió semblant en la galeria, per manera que en aquesta part superior dels col·laterals també una doble divisió vingués a amoblar i movimentar l'arquitectura. Aquesta divisió de cadascun dels trams de la galeria és visible només en dos, els dos que hi ha a banda esquerra del portal de Sant Ivó. Aquesta bella disposició fou després abandonada, segurament per disposició de l'arquitecte director de l'obra de la Seu, que vingué a succeir mestre Fabré. La supressió d'aquella

divisió absidal dels trams de la galeria, amb bell finestral en cada absidiola, és segurament un desencert que empobreix la nostra Catedral i que dona un caient desolat a la part alta dels col·laterals. Potser seria un bon tema de reflexions l'empresa de l'acabament de la galeria en qüestió seguit el pla de mestre l'abré. Afortunadament, aquest empobriment està una mica dissimulat per la foscor de l'interior de la Seu, però això no ha d'ésser motiu d'aconhortament per als qui coneixem aquest defecte i el veiem àdhuc a les fosques. Es de remarcar també que alguns dels formers de la galeria Nord no tenen el motllurat degut, el qual, però, s'inicia en llurs salmers; deficiència imperceptible, però que no hauria de persistir.

Llums. — Damunt dels formers de mig punt de la nau central s'escorre el trifori amb les vidrieres de colors, i en la lluneta, ben al cim de la volta, s'obren els ulls de bou policroms, que ajuden a il·luminar la nau principal. Als peus de l'església, la clariana del cimbori coadjuva a aquesta il·luminació i supleix l'habitual ull de bou de la façana; en el capçal, el trifor

i els admirables finestrals que sobremunten cadascuna de les capelles absidials acaben aquest sistema general de llums. La nau central rep les esmentades llums superiors de la paret que fa el petit escreix d'alçada sobre la teulada de les naus laterals, i aquest sobreeximent ve contrarrestat per petits i invisibles archotants probablement innecessaris, pretext més aviat per a la distribució de canivells que facin de sobreexidor de les aigües de pluja que recull el terrat de lleu doble pendent que cobreix la nau central; les quals aigües són aconduïdes pels canivells a la canal dels terrats col·laterals i a les gàrgoles. Les naus laterals reben la llum per les finestres de les capelles; en el capçal aquesta llum no és tan escassa perquè les capelles deambulàtries corresponents a les naus laterals tenen tres finestres en lloc de la única que tenen les capelles absidals corresponents a la nau central: així la distribució de la llum esdevé més equitativa, tota vegada que la nau central ve més aclarida per les obertures superiors. Així i tot, les naus laterals són molt fosques, i la central no és gaire més clara, perquè la llum alta és molt llunyana; i la lateral, ultra

ésser també apartada, ha d'atravessar un doble rengle d'arcs formers. Aquesta fosquedat, ben intencionada, és la que atorga a l'interior de la Seu aquell misteri i aquella poesia tan ponderats. És de remarcar l'enginy de l'arquitecte en aprofitar les capelles del claustre per a atenuar encara més l'excés de claror que pervé del solei d'aquella banda, aixoplugant les finestres de cada capella del col·lateral del mig-jorn amb la corresponent capella del claustre. L'escassetat de llum que a l'interior de la Seu pervenia d'aquestes finestres laterals, encara era més reduïda pels retaules que completaven els altars de les capelles bo i tapant les finestres o bé esmortuint-ne la claror.

Tribuna reial.—Damunt del portal de Sant Ivó la galeria forma una tribuna, on l'orgue està instal·lat. A continuació, la primera capella absidial havia estat sobremuntada per una tribuna reial afegida posteriorment a l'obra de la Seu. Aquesta tribuna fou construïda per al rei Martí, el qual es trobava malalt d'obesitat i altres marfugues que li impedien eixir del palau. Aquesta tribuna comunicava amb

el palau per mitjà d'un pont. La porta de la tribuna que obria en el susdit pont i l'arrencada d'aquest, encara són visibles en la façana Nord. Felip V féu destruir la tribuna reial en 1722, i més endavant hom restituí el grandíós i particular finestral que la tribuna reial havia destruït.

V

EL CREUER I ELS SEUS PORTALS

El creuer.—Els braços del creuer només es determinen interiorment per la supressió de capelles, perquè estan coberts de volta estrellada molt plana i perquè acaben en portal obert, enlloc de les finestres absidals que terminen els compartiments dels altres trams. Els braços del creuer són de les mateixes dimensions que els trams de les naus. L'alçada de la llur volta és, també, igual a la de les capelles.

Portal del Claustre.—A la banda de l'Epístola s'obre en el creuer el portal del claustre; a la banda de l'Evangeli el portal de

Sant Ivó. Tots dos són importants exteriorment per la llur estructura i per la llur decoració. El portal del claustre, de marbre, és d'estil romànic molt pur i ric: forma una sèrie d'arquivoltes concèntriques, de forma lleument apuntada i amb decoració geomètrica. Aquestes arquivoltes descansen sobre columnetes de fust variat, les quals tenen bellíssims capitells amb decoració floral pseudo-coríntia i figurativa. El timpà és ogival i va decorat amb una graciosa estatueta de la Mare de Déu. Per damunt de les arquivoltes hi ha una decoració en forma d'arcada ja més ametllada, d'estil gòtic florit, coronada amb un preciós floró i decorada centralment amb un alt relleu figurant el Crist de la Passió. El portal, d'estil romànic, sembla ésser adaptació a aquest lloc del portal principal de l'anterior Seu romànica. L'adaptació del portal antic, més ample i que formava arc de mig punt, al creuer, més estret, de la Seu gòtica es feu segons indica l'esquema que reproduïm. La porta de fusta és d'estil Renaixement.

Portal de Sant Ivó.—Aquest portal forma tres cossos ogivals. El cos inferior, de marbre

i pedra, decorat amb algunes figures d'estil romànic, probablement procedents de la Seu romànica. El timpà està decorat amb la imatge, sota dosser, de Sant Ivó. Els carcanyols tenen una preciosa decoració de joves músics en alt relleu; la meitat d'aquests admirables bustos és destruïda. En la part baixa dels contraforts hi ha làpides commemoratives de la inauguració i represa de les obres. Els tres cossos són ornamentats amb rica decoració d'arquivoltes, gablets i pinacles del més pur estil gòtic.

Els dos braços del creuer sustenten els campanars. Aquest portal de Sant Ivó fa un ressalt de cosa d'un metre, no tant per a pronunciar exteriorment el creuer com per a donar major base al campanar de les hores. L'altre campanar, anomenat *del Seny*, cavalca damunt del claustre i per això pot ésser més corpulent.

VI

L'ABSIS

Es l'únic lloc de l'edifici on són aparents els contraforts i els arcbotants. Els contraforts devien haver d'anar rematats per discrets pinacles, els quals són absents en els contraforts inferiors i truncats o inacabats en els superiors. La nau central queda ben extradossada per damunt de les capelles absidals. En la part superior d'aquestes capelles extradossades corre un àndit que els contraforts no interrompen, perquè cada un està foradat per un portalet de comunicació. Aquest àndit ve a ésser la perllongació exterior de la galeria que en l'interior del temple corre per damunt de les capelles dels col·laterals.

Els extrems de l'absis.—A un extrem d'aquest exterior de l'absis hi ha el bellíssim portal de la Pietat, d'estil gòtic florit, probablement una de les darreres obres del període gòtic de la Catedral.

A l'altre extrem, pròxim al portal de Sant Ivó i a l'alçada de les capelles, hom veu encara una porteta condemnada, que era la que d'una banda comunicava amb la tribuna reial que el rei Martí havia fet construir damunt de la primera capella esquerra de l'absis amb la intenció de poder assistir a les cerimònies del culte sense haver de sortir al carrer; d'altra banda comunicava amb un pont que unia la Seu amb el palau reial que avui estatja l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Sota la porteta condemnada encara és visible l'arrencada del pont.

La tribuna reial fou restaurada per Felip V en 1722, però en 1879 fou destruïda amb la sana idea de restituir el bell finestral primer de l'absis, el més bell de tots.

Portal de la Pietat.—Tocant al portal de la Pietat la massa irregular de la sacristia es fa evident: una bella finestreta enreixada és tota la decoració d'aquest cos sortint. Es de

remarcar el bell arc canopial del Portal de la Pietat, tan peraltat, amb el seu gràcil i pompos remat i els pinacles adossats a banda i banda. El millor d'aquest portal és el baix relleu que representa, en fusta que fou policromada, la Dolorosa amb el Crist en els braços. És una de les obres més emocionants i perfectes de l'escultura gòtica. Hom desconeix el nom de l'escultor que la tallà.

Es de remarcar que la Seu apareix acabada llisa: la part superior de les naus devia anar coronada amb una senzilla i airosa cresteria de pedra, la qual sols està iniciada en part de la façana Nord.

Aquest indret de la Catedral barcelonina és el més bell d'entre totes les seves façanes exteriors, llevat de la principal, la qual, però, és moderna.

VII

LA CRIPTA

Hom baixa a la cripta per una majestuosa escalinata, la qual té a banda i banda, esculptits en les parets, dos arcs cegats, de pura decoració, ornamentats amb una renglera de caparrons humans de molt bon gust gòtic. Aquesta mateixa decoració de caparrons decora l'arquivolta del grandió arc rebaixat que dóna entrada a la cripta. Aquesta, defensada per una senzilla reixa, és de pla semi-elíptic i la seva situació correspon naturalment a la del presbiteri, per manera que el seu altar coincideixi amb l'altar major. La volta que cobreix la cripta és extraordinàriament rebaixada, gairebé plana, reforçada per un sistema

de robustos aristons, els quals, partint de la bella clau central, moren en les parets, ho i engendrant onze llunetes, al dessota de les quals s'escorre una baixa i petita galeria amb àndit. La clau de volta porta un bell relleu que representa la coronació de Santa Eulària per la Marc de Déu.

Aquesta cripta fou acabada en 1339 i desseguida s'hi traslladaren les despulles de la Santa, les quals molt anteriorment haurien estat portades de l'església de Santa Maria del Mar, i que romagueren en altre lloc, fora de la Seu, fins a la terminació de la cripta. El cos de la Santa fou aleshores col·locat en el bell sarcòfag d'alabastre policrom, sobremuntat per àngels, el qual fa de retaule de l'altar. En les quatre cares del sarcòfag hi ha, representades en bellíssims baixos relleus, escenes de la vida i martiri de la Santa, obra italiana del segle xiv, probablement d'algun escultor procedent del taller de Niccolò Pisano: del mateix autor seran els àngels que hi ha damunt del sarcòfag. Aquest descansa en quatre columnes de fust torçat amb capitells corintis que semblen d'espòli perquè no corresponen estrictament a aquests fusts de jaspi.

Aquesta cripta influiria en la d'altres esglésies catalanes, com la de Vilafranca del Penedès, la de Santa Maria de Manresa i la de l'església barcelonina del Pi.

A la cripta de la Seu eren beneïdes les banderes dels exèrcits i dels estols catalans. Davant d'aquest altaret oí missa el rei de França Francesc I el dia 20 de Juny de 1525, segons conta Tàmaro ⁽¹⁾.

(1) Per a qui vulgui haver notícies més detallades de tot el que pertoca a la cripta és de recomanar la pàg. 34 i seg. del vol. VIII de les *Notes Històriques del Bisbat de Barcelona*, per Mn. Josep Mas.

VIII

PRESBITERI I ALTAR MAJOR

El presbiteri s'aixeca un metre damunt del paviment de les naus. Aquesta alçada la salven dues escales de sis graons, a banda i banda de l'arc de la cripta. En el centre s'aixeca l'impressionant retaule de fusta de pi tallada i daurada, d'estil estrictament arquitectònic francès, esculpida amb tanta finor, amb tan gran nombre de brodats i calats, que l'obra sembla que esdevingui ètèria. Serà obra de l'acabament del segle xv o del començament del xvi. Descansa damunt d'una mesa de marbre a la qual fa de suport un capiculament de dos capitells romànics de molt bon estil, els quals deuen procedir de l'anterior edifici ca-

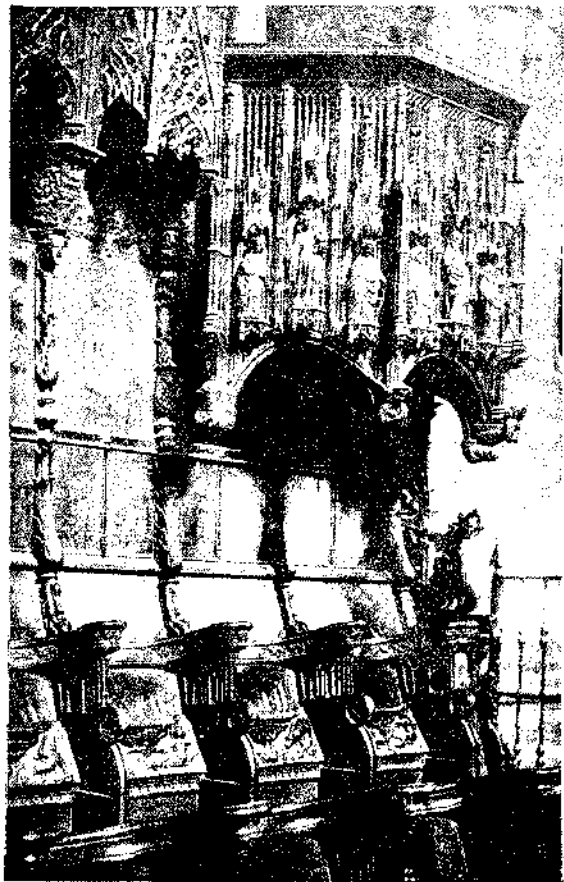
tedralicí⁽¹⁾. Aquest suport s'oculta darrera del frontal de marbre decorat amb emblemes de la Passió, esculpits en baix relleu; també hi ha esculpides les armes del bisbe Saperà, donador del frontal. Fins a ben entrat el segle XIXe hi havia a banda i banda de l'altar dues columnes salomòniques de marbre roig, obrades en 1602, les quals, unides al retaule per mitjà de cornises volades, sostenien unes cortines de damasc carmesí que tapaven l'altar quan el sacerdot consagrava. Aquest aparell es troba reproduït en el llibre ja esmentat, que il·lustrà Parcerissa.

El centre del retaule forma sagrari doble per a l'exposició del Santíssim i per a la constant exposició de les relíquies de Sant Sever, dipositades en una urna barroca d'argent. La part posterior del retaule està escrupulosament tallada i daurada com la frontera, i re-

(1) Un altre d'aquests capitells que hom suposa procedents de l'antiga Seu romànica es troba emportat en l'obra de l'edifici canonical anomenat La Canonja, antiga casa conventual dels canonges de la Seu, situada a la plaça de la Catedral. Aquest tercer capitell romànic és reproduït per Carreres Candi en la pàg. 229 del vol. *Barcelona de la seva Geografia de Catalunya*.

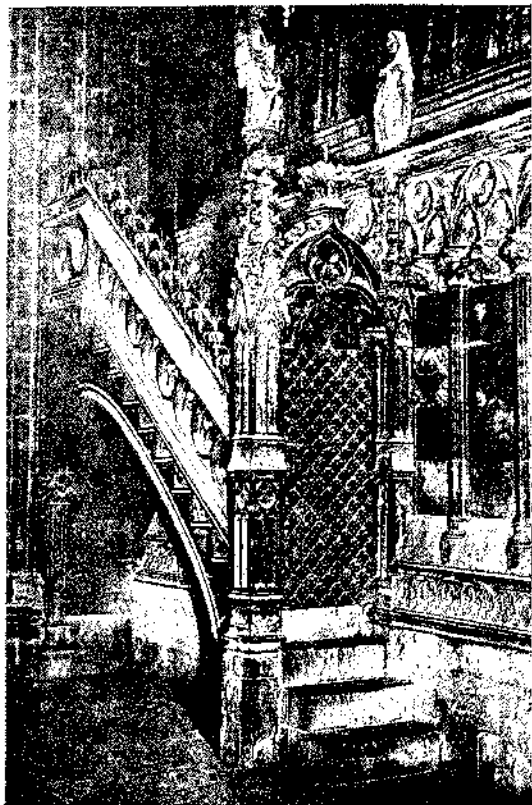

Fig. 14. - EL CLAUSTRE

Rogent, "Catedral", pl. XXVI

Fig. 15.—EXTREM DEL COR I TRONA

Rogent, "Catedral," pl. XXVIII

Fig. 16. --ESCALA DE LA TRONA

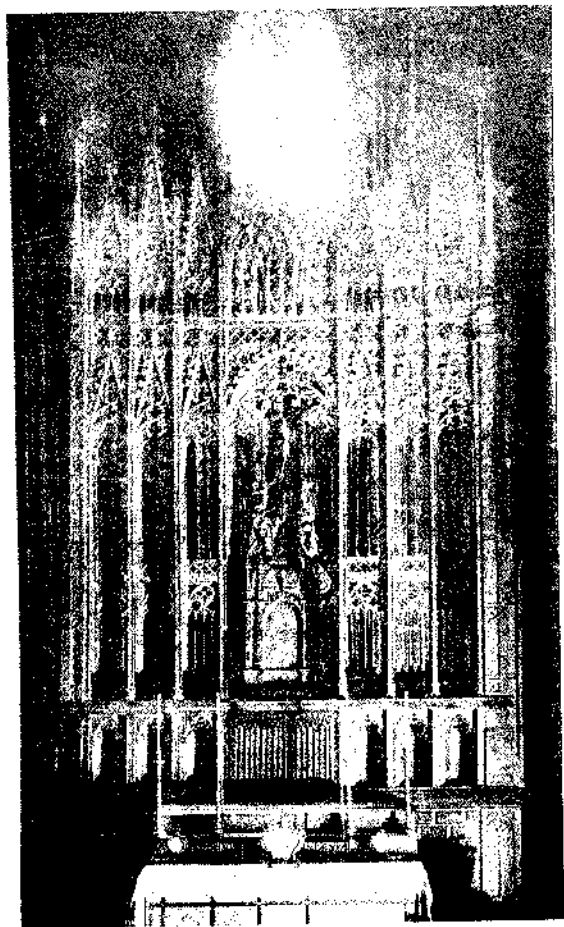

Fig. 17. - ALTAR MAJOR

Rogent, "Catedral", pl. XXII

presenta una arquitectura absidal amb els corresponents contraforts i arcbotants (1).

Darrera el retaule, adossada a un ambó que lliga els dos pilans centrals del deambulatori, es troba, damunt de tres graons, semicirculars de pedra la càtedra episcopal, la qual és de marbre blanc, obra de mig segle XIV, ordenada pel bisbe Pere Planella, nomenat en 1371. En l'espàtller hi ha representada l'efígie d'un bisbe, el qual pot ésser aquest Planella, Sant Sever, o Sant Olaguer. A imitació de l'escultura italiana de l'època, aquesta imatge va decorada amb vidres de colors incrustats. El dosser d'aquest setial eminent avui es troba truncat (2).

(1) D'altres nombrosos detalls secundaris referents al retaule els trobarà el lector en les pàgs. 29 i seg. del volum I de les *Memòries Històriques del Bisbat de Barcelona*, de Josep Mas.

(2) Per a més detalls sobre el presbiteri consulteu les pàgs. 30 i seg. del vol. I de la citada obra de Josep Mas.

IX

COR

La tanca.—La tanca, de bell estil gòtic, treballada amb pedra de Segur, que era la més famosa, és empresa del bisbe Ramon Escales. Està decorada amb bella escultura arquitectural i figurativa, que la foscor del temple no deixa apreciar com cal. Les mènsules d'aquesta decoració, sobretot, són esquisides. És obra de 1390. La paret que forma trascor és una reforma posterior efectuada de 1562 per disposició del Capítol. És d'estil Renaixement amb escultura figurativa, en marbre, que representa en relleu escenes del martiri de Santa Eulària. Completen aquesta decoració uns fornículs amb imatges de Sant

Olaguer, Sant Sever, Sant Ramon i Santa Eulària. Aquestes escultures són obra de l'aragonès Pedro Vilar i del castellà Bartolomé Ordoño o Ordoñez.

El trascor té dues portes, anomenades del Bisbe i del Degà. Per la banda de llevant l'entrada principal té a banda i banda uns bancs de pedra, donació del bisbe Pere Garcia (1498-1505), decorats amb l'escut d'aquest prelat.

El cadirat.—El cadirat superior és l'obra més celebrada del cor, un dels cadirats més famosos per l'escultura, més que primorosa, diàfana, dels dossers que coronen cada setial. El Sr. Pelayo Quintero, arqueòleg especialitzat en l'estudi dels cadirats de cor d'Espanya, diu d'aquest cadirat que és el menys espanyol, i que, a desgrat de la seva magnificència, no influí ni formà escola en les altres seus, abadies i colegials ⁽¹⁾.

Aquest cadirat és doble com en gairebé totes les catedrals; hi ha un cadirat superior i

(1) Pelayo Quintero. *Sillas de Coro Españolas*, en *Bol. Sdad. Española de Excursiones*, 1907, p. 48.

un d'inferior. El superior és el que ostenta els fràgils dossers. Es obra de dos tallistes alemanys, Miquel Locher o Loquer i Joan Frederich, els quals l'enllesteixen a mitjans del segle xv^è. El cadirat superior consta de 61 cadires i l'inferior en té 48. Aquest cadirat inferior és obra de tallistes catalans i hom sap que és fet amb roure del Montseny. Aquests tallistes són Macià Bonafè i Andreu Escuder. Aquest darrer sembla haver estat més aviat escultor de pedra i per tant pot haver intervingut en l'obra del clos del cor. Çà Anglada apareix com un escultor anterior, tal vegada treballant també la pedra de la tanca del cor, perquè és citat en 1394; mentre que Macià Bonafè treballa les Misericòrdies de la part baixa en l'any 1457.

El 5 de Març de l'any 1519 es reuneix en aquest cor per primera vegada el consell del Toisó d'Or, al qual assisteixen reis i nobles de tota Europa. Cadascun d'aquests magnats tingué pintat en l'espatller del setial que ocupà, el seu escut d'armes i el seu nom, bella pintura ornamental d'estil alemany o flamenc, la qual encara subsisteix, restaurada en el segle xix pel pintor Garma. En aquests espatllers

hom llegeix alguna vegada el mot *traspassé*, el qual indica que el seu titular no l'ocupà en aquella ocasió per causa de defunció. El primer d'aquests escuts pintats a mà dreta de la porta del fons és el de l'emperador Carles V; el de l'esquerra és el de l'emperador Maximilià. Amb motiu de la reunió de l'ordre de Toisó hom tallaria i pintaria el fris, d'estil Renaixement, que corre tot al llarg dels espallers superiors.

Devers els anys 1459-61 sembla que hi hagué en aquest cor un trasbalsament de cadires, per manera que la disposició actual no deu pas ésser l'original (1).

En el centre del paviment s'obren sota llosa les sepultures dels bisbes i canonges.

Els primers setials a mà esquerra del costat de l'Evangeli, són els del rei i del bisbe.

La trona.—En la part de l'Epístola la tro-

(1) Sobre les obres del cor i en general sobre les de tot l'edifici el lector trobarà minuciosos i interessants detalls en una sèrie d'articles publicats pel Sr. Carreras Candi en el *Bol. R. Acad. de Buenas Letras de Barcelona* sota l'epígraf *Les obres de la Catedral de Barcelona*, vol. VII, pàgs. 22 i seg., 128 i seg., 302 i seg., 510 i seg.

na fa de dosser a un altre primer setial i és l'ornament principal del cor; està decorada per alts relleus i estatuets de molta vàlua artística. Tan bella com la trona és l'escala incorbada que s'entortolliga pel pilar i acondueix a dalt de la sagrada tribuna. Es una escala de pedra magníficament obrada i decorada pel grup de l'Anunciació esculpit en pedra per l'alemany Locher; aquest també deu ésser autor de la talla de la trona.

X

LES CAPELLES (1)

Les capelles, que donen la volta completa de l'església, són vint i nou. Els sants titulars d'aquestes capelles no han estat sempre els mateixos, la qual cosa fa que tot sovint sembli que hi ha discordança entre diferents autors en citar una mateixa d'aquestes capelles. Tampoc totes les capelles tenen l'altar originari. Algunes l'han canviat o renovat diverses vegades; altres no en tenen cap; altres, molt poques, conserven altars antics.

Partint del portal principal del temple, bo

(1) Un detall minuciós d'aquestes capelles es troba en el I volum de les *Memòries* precitades de Mn. J. Mas, pvre.

i encarats amb l'altar major, si avancem a mà esquerra, les capelles se'ns presenten per l'ordre següent:

I. *Capella de Sant Narcís i de la Puríssima* (abans de Sant Climent). Altar barroc amb estàtua ja cent de Sant Climent, a honor del bisbe Climent Saperà, qui pagà les obres d'aquesta capella. La clau de volta porta les seves armes.

II. *Baptisteri*. Es de planta quadrada. (Abans fou capella del Sant Sepulcre, alhora que baptisteri). En un fornícul hi ha un bell relleu que representa el Devallament de la Creu. Finestra amb bella vidriera de Gil Fontanet, projectada pel pintor andalús Bartolomé Cárdenas (s. xve o començament del xvie). Bells arcs canopials en portes i finestra. La pila baptismal conté en un receptacle inferior una quantitat d'aigua del riu Jordà.

III. *Capella de Sant Sever* (abans del Sant Sepulcre; comunicava amb el Baptisteri per la porteta d'estil flamejant). Retaule barroc que substitueix un altre del s. xvi; aquest es troba en part a Olesa de Bonesvalls, en la capella de l'Hospital de Guerau de Cervelló, segons F. Rogent. Avui està destinada a sacristia del Baptisteri.

IV. *Capella 3.ª de Sant Sever* (abans, de les Animes o del Perdó, i anteriorment, de la Transfiguració).

V. *Capella de Sant Marc*. Propietat del gremi de sabaters. Fou pagada per l'arquebisbe de Saragossa, les armes del qual figuren en la clau de volta. Conté un retaule daurat, de l'any 1692, que substituï un altre de 1437, obra de Jaume Reig, escultor, i de Bernat Martorell, pintor. Actualment les parets estan decorades amb quadres de F. Tramulles que representen episodis de la vida de Sant Marc. En la paret exterior hi ha esculpit en alt relleu l'emblema del Gremi de Sabaters.

VI. *Capella de Sant Bernardí de Siena i de l'Angel Custodi* (abans, de Sant Marc). Altar d'estil Imperi, a cura del gremi d'escortaires.

VII. *Capella del Roser* (abans, de Sant Vicents). Retaule d'estil Renaixement, molt original i bell.

VIII. *Capella de Sant Feroni i Sant Dionís* (abans, de Sant Bonaventura). Té retaule d'estil Renaixement, el qual substitueix un altre d'estil barroc.

IX. *Capella de la Mare de Déu de l'Alegria i de Sant Martí, Sant Martiníà i Sant Ambrós* (abans, de Sant Ramon, Sant Tomàs Becket i Sant Llorenç). Altar modern, d'estil gòtic, amb antic retaule gòtic que representa episodis de la vida de Sant Martí i Sant Martiníà (s. xv). Aquest retaule es trobava abans en una capella del claustre.

X. *Capella de la Mare de Déu de Montserrat, de Santa Tecla i de la Majestat* (abans, de Santa Bàrbara). Altar modern, d'estil gòtic, en substitució d'un d'estil neo-clàssic molt bo, segons Tàmaro. L'altar actual és obra de l'arquitecte Martorell.

XI. *Capella dels Innocents, o de les Animes, o del Perdó* (abans, de la Trinitat). Es la capella primera de l'absis. L'arc d'entrada és més baix i l'arquivolta més rica que en les altres capelles. Tenia superposada la tribuna reial de Martí. L'altar barroc conserva el cos suposat d'un sant innocent. En la paret de llevant, hi ha el superb sepulcre de màrbre del bisbe Escales, obra magna de l'escultura gòtica, d'autor anònim. Aquesta capella té sacristia annexa, amb altar particular. Era l'antiga capella interior de Santa Bàrbara. Avui aquesta

sacristia està destinada a la confessió de les persones que pateixen de sordera.

XII. *Capella de Sant Felip i Sant Jaume i del Cor de Jesús* (abans, de Sant Andreu). Altar d'estil Renaixement. Estigué a cura del gremi de paletes. Hi treballà el cèlebre arquitecte francès Mtre. Carli ⁽¹⁾.

XIII. *Capella de la Mercè* (abans, de Sant Silvestre). Altar barroc, amb imatges de Sant Ramon, Sant Pere Nolasc i del rei Jaume.

XIV. *Capella de Sant Esteve*. Propietat del gremi de basters, brodadors i calderers. Altar barroc amb pintures de Tramulles.

XV. *Capella de Sant Pere*. Altar gòtic modern, obra de l'arquitecte de la Seu August Font. La imatge de Sant Pere és còpia del gran Sant Pere de bronze que hi ha en la basílica de Sant Pere, de Roma. L'altar actual substitueix un d'estil barroc.

XVI. *Capella del Crist de Lepant* (abans, del Sant Sepulcre i de la Santa Espina), en el centre de la girola. Altar modern, d'estil

(1) Sobre aquest punt veg. Carreras Candi en els citats articles sobre les obres de la Seu publicats en el *Bol. R. Sdad. B. Letras Barcelona*, VII. 315.

gòtic, projecte de l'arquitecte de la Seu, Josep O. Mestres. La Dolorosa hom diu si és obra de l'escultor Amadeu. El Crist seria una oferta de Joan d'Austria en l'any 1574. En l'altar hi ha també imatges jacents del Crist i de la Verge, dintre d'urnes de vidre.

XVII. *Capella de Sant Joan*, a cura del gremi de fusters. Altar barroc.

XVIII. *Capella del Patrocini* (abans, de Sant Nicolau). Altar barroc. Mausoleu del bisbe Ponç de Gualba († 1334).

XIX. *Capella de Sant Miquel i de Santa Anna*. Altar modern, d'estil gòtic, obra de l'arquitecte A. Font. Les pintures són del s. xv.; representen la Visitació, Sant Mateu i Sant Sebastià. Mausoleu del bisbe Berenguer de Palou († 1240), obra del segle xiv, semblant al mausoleu de Ponç de Gualba. La imatge de Sant Miquel seria còpia de una d'Orcagua, segons Tàmaro.

XX. *Capella de Sant Antoni Abat*. Fou a cura del gremi de traginers i carretaires. Altar barroc. Té sacristia que sobreix a l'exterior, juntament amb la gran sacristia.

XXI. *Sacristia*. A la paret exterior, en la nau, les sepultures de Berenguer I i sa muller

Almodis, amb fons d'arquitectures plateresques i d'epigrafià pintades (1).

XXII. *Capella del Remei i de Sant Pacià* (abans, de Sant Pacià sol, i posteriorment, de Sant Mateu). Altar modern d'estil gòtic, el qual substitueix un altar que era el millor d'estil barroc que posseïa la Seu, segons testimoni de F. Rogent. En el paviment hi ha l'enterrament del bisbe Joan Dimas Loris.

XXIII. *Capella de Sant Francesc de Paula i de la Verge del Pilar* (abans, de Santa Margarida, de Sant Jordi i de Sant Genís). Altar modern d'estil gòtic, en substitució d'un de barroc que tenia una bella imatge de Sant Francesc de Paula, segons conta Tàmaro.

XXIV. *Capella de Sant Pau* (abans, de Santa Marta i Santa Cecília). Altar d'estil Imperi.

XXV. *Capella de Sant Ramon de Penyafort* (abans, de Sant Joan, Sant Pau i Santa Paula i Sant Cristòfol). Altar restaurat en 1879 per A. Font. En l'altar es troba un sarcòfag que conté els restes de Sant Ramon. Es

(1) Rara reproducció d'aquesta decoració pictòrica, que en la Església es fa gairebé invisible, la trobem en el vol. *Barcelona de la Geografia General de Catalunya*, de Carreras Candí, pàg. 244.

un bell sarcòfag gòtic que, segons algun historiador, no pertenesqué al Sant; procedeix del Convent de Santa Caterina (1). Està decorat, no obstant, amb episodis de la vida d'aquest Sant.

XXVI. *Capella de Sant Gregori, papa, i Santa Eugènia*. Actualment també és capella de Sant Roc. Altar barroc.

XXVII. *Capella de Sant Agustí* (abans, també de Sant Olaguer). Altar modern en substitució d'un de barroc.

XXVIII. *Capella de Sant Climent, papa* (abans, de Santa Catarina i Santa Clara). Altar barroc. Sepulcre de marbre, vas de Sanxa Ximenes de Cabrera. Es fet a imitació del sarcòfag del bisbe Escales, però inferior en vàlua artística. Imatge jacent de Sant Climent, en homenatge al bisbe Climent Sopera, qui pagà aquesta capella. El seu escut està esculpit en la clau de volta.

XXIX. *Capella del Sagrament i de Sant Olaguer* (abans, de Sant Sever). Sobreix del

(1) Veieu sobre aquest particular J. Mas. *Notes Històriques*. El Sr. Duran i Sanpere creu que aquets sarcòfag pot ésser l'autèntic de S. Ramon de Penyafort.

perímetre de l'església i va a unir-se amb les Sales de Capbreuació i Capitulars. Construïda en 1447. En el seu atri hi hagué altars. Havia estat concebuda com a Sala Capitular. Té una bella volta estrellada sobre trompes d'angle i belles claus de volta; la central amb representació de l'Esperit Sant. Les nou claus secundàries porten esculpides imatges dels sants Doctors de l'Església. Altar modern d'estil Imperi damunt sòcol de marbres de colors, de l'any 1678; l'altar és projecte de J. O. Mestres, amb un bell Calvari, obra de Talarn. Sota el Calvari es troba l'urna de marbre molt bella, la qual conté el cos incorrupte de Sant Olaguer. Fou feta construir pel bisbe Coloma (1599-1603). Camaril amb pintures d'Antoni Viladomat, des del qual hom pot veure el cos del Sant a través de un cristall.

XXX. *Capella de la Concepció* (abans, de Sant Climent i Sant Narcís). De planta quadrada, com el Baptisteri, amb el qual fa parió. Fou ordenada pel bisbe Sopera; els seus blasons decoren els carcanyols de l'arc. Altar de Sant Climent, provinent del claustre. Bella imatge de la Puríssima en l'altar.

XI

CAMPANARS

Encara que semblen iguals són diferents de forma i de proporció. Tots dos són de planta vuitavada llargaruda, l'eix més llarg en direcció paral·lela a les naus; té finestres només en el cos superior, coronats per terrat pla i amb voltes arreu, sense escales ni paviments de fusta en cap dels llurs pisos. La decoració escultòrica, molt simple, és delicadíssima, perfecta i molt adequada.

La torre de les hores és la més prima. L'alçada d'aquestes belles moles de pedra sense fonaments, és de 55'70 metres des del paviment de la Seu fins al terrat. L'eix

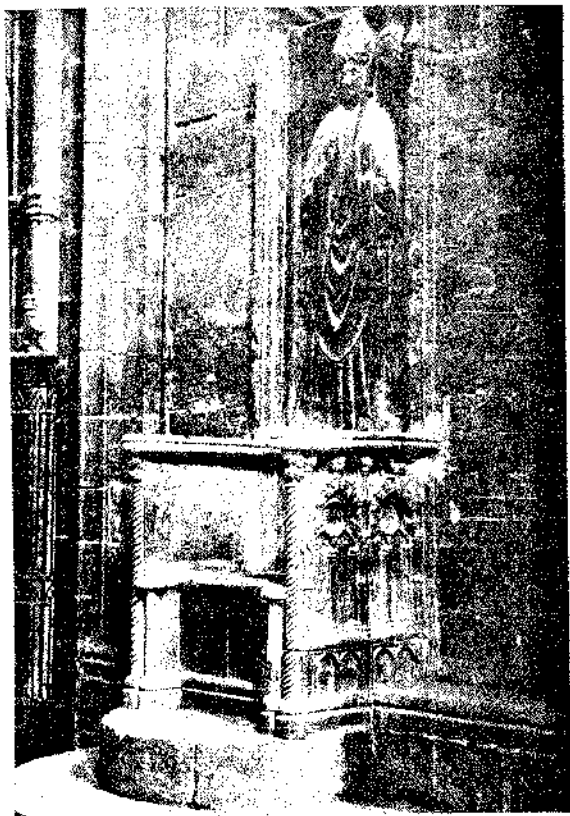
Fig. 18. CALVARI, per D. Tahire.

Col. Edit. Barcino

Rogent, "Catedral", pl. VII

Fig. 19.—ORNAMENTACIÓ DEL COR

Rogent, "Catedral", pl. XXIII

Fig. 20.- "CADEIRA EPISCOPAL (AL PRESBITERIO)"

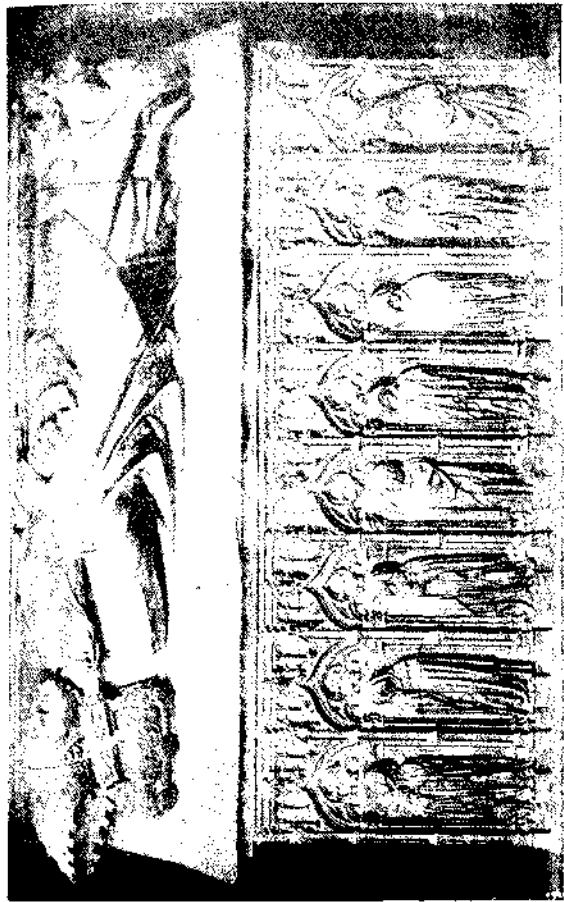
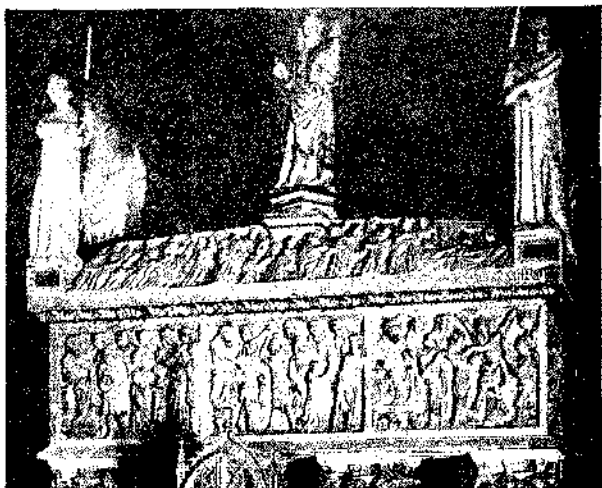

Fig. 21. — Tomba del Museo Etrusco.

Rogent, "Catedral", pl. XXI

Fig. 22.- TOMBA DE SANTA
EULÀRIA

menor del campanar de les hores és de 8'50 metres. En la torre del Seny major és de 10'50 metres. L'eix major d'ambdós campanars és de 10'70 metres. La construcció és de l'arquitecte Roquer i la decoració és obra dels escultors Mulner, Alemany i Despuig.

Tots dos campanars tenen adossada una torre que resguarda l'escala de cargol d'accés, la qual ateny amb 200 graons la cambra ventilada de les campanes. Una altra escala de maó aconduïx d'ací fins al terrat. El reumat de ferre que sosté les campanes del rellotge és projecte de I. O. Mestres (any 1866). L'entrada en la cambra del rellotge està decorada amb un Calvari i amb l'escut de Barcelona, esculpits tots dos temes en la mateixa pedra de la construcció. A més, hi ha diverses làpides commemoratives. L'obra dels campanars s'acabà l'any 1389.

La màquina d'aquest enorme rellotge fou antigament donació de la República de Venècia. Hom no pot precisar quan ni com fou feta aquesta donació. Altres rellotges haurien existit en el campanar petit de les hores. El penúltim, aparell imponent, es troba en el

Museu Municipal del Parc. El darrer fosa obra del mecànic barceloní Anton Billeter, en 1863 (1).

(1) Sobre la història de les campanes i dels rellotges de la Seu són d'interès els llibres següents: Carreras Candi, *Les obres de la Catedral de Barcelona*, en *Bol. R. Acad. B. Letras*, vol. VII pàgs. 129 i seg., pàgs. 514 i seg.; Tàmaro, *Gula Histórico Descriptiva etc.*, pàgs. 19-20, in *Memoria Real*...

XII

CLAUSTRE

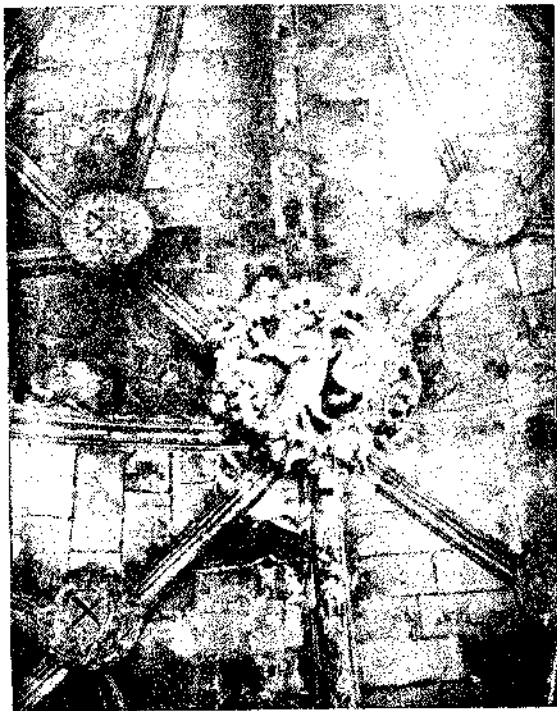
El comença l'arquitecte Roquer o Roca en els primers anys del segle xv. Bartomeu Gual continua aquesta obra vers 1432. El dia 26 de setembre de 1448 Andreu Escuder clou la darrera volta.

L'arquitectura del claustre.—Ço que ara és claustre havia estat cementiri de la Seu romànica. Es un dels més bells claustres gòtics que hom coneix. L'esveltesa de les arcades és imponderable. Encara serien més belles si tinguessin les columnetes i traceries que els pertoqueu. En l'any 1903 hom feu un assaig d'acabament en la primera arcada, davant del

Portal de la Pietat, i el resultat, com pot veure tothom, fou feliç. Un àmpit sega aquestes arcades a la alçada de mig cos humà i una bella motllura que engendra enginyosament la socolada dels feixos de columnes dels pilans la subratlla interiorment. La part alta que dona al jardí claustral està per acabar. S'hi veu un assaig de pinacle, fet modernament.

L'escultura del claustre.—Les voltes tenen belles claus de volta i les impostes dels pilans són formades per riquíssimes composicions figuratives amb escenes de l'Antic Testament. En aquesta labor escultòrica hom constata diverses mans. La millor d'aquesta escultura és una meravella. Els escultors que treballaren en aquest claustre foren, entre altres que desconeixem, els mestres admirables que s'anomenen Claperós (pare i fill) i Pere Oller. Dels Claperós és la decoració rica i bella dels aristons i clau de volta del pabelló que sopluga el brollador o lavatori; aristons angrelats que són raríssims en l'arquitectura catalana. Aquest pabelló fou acabat després de les voltes, en 1448-9.

Adjunt al brollador hi ha el magnífic sa-

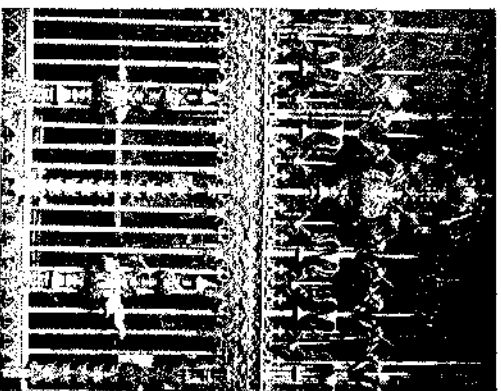

Rogent, "Catedral", pl. VII

Fig. 23. VOLTA DE LA GLORIETA
DE SANT JORDI

CL. Edit. Baccino
Fig. 24. [DETAIL, BDL. PONT. V. DE. ST. IVO]

CL. Arch. Mass
Fig. 25. [KRONV. BDL. CLAUSTRUM]

faretx de les oques, de tan preciosa modernatura. El paviment està compost de lloses sepulcralcs esculpides i l'ampit porta variades làpides d'enterrament. En la paret de les Sales Capitolars hi ha l'enterrament del canonge Desplà: estàtua jacent dintre bell arcosoli amb fresc enrunat que representa l'Home de Dolors i uns àngels, pintura de molt bon estil gòtic, probablement del segle xv. Més cap al Sud, en la mateixa paret, hi ha el sepulcre de bronze d'Antoni Tallander (Mossen Borra), palatí de la cort d'Alfons V. Damunt de l'estàtua jacent hi ha un bell relleu que representa la Verge i l'Infant.

Les Capelles.—Sortint de la Seu per la porta del claustre i en direcció a mà dreta hom troba les capelles següents, les quals han estat com les de l'interior, sota l'advocació successiva de diversos sants. Moltes d'aquestes capelles es troben desmarxades: llurs retaules foren transportats a les sales del Capítol, juntament amb altres retaules de l'interior de l'església.

I. *Capella de la Pietat* (Abans, de Sant Tomàs Apòstol i de Sant Antoni de Pàdua).—
II. *Capella vacant*, que fou de Sant Lluís i

després, de Sant Francesc.—III. *Capella vacant*, destinada a dipòsit d'aigua beneïta. Fou capella de Sant Jaume i Sant Bernat.—IV. *Capella de Tots Sants* (abans, de Sant Macià i Santa Elena).—V. *Capella vacant*, avui oficina (abans, de Tots Sants).—VI. *Capella vacant*, (abans, Capella primera de Sant Sever; posteriorment, dels SS. Cosme i Damià.—VII-IX. *Sales Capitulars*.—X. *Capella de Santa Llúcia*, amb portals en el claustre i en el carrer. És una capella romànica, amb volta de canó i portal amb arquivoltes decorades amb motius florals que volen ésser iguals però que en cada dovella són diferents (probablement cada dovella, obra de mà diferent). Fou dedicada en un principi a Santa Quitèria i les 11.000 Verges, a Santa Llúcia i Santa Agata, i s'anomenava capella de les Verges. En 1821 hom hi féu reformes intempestives que desfiguraren del tot aquesta capella. La intenció d'aquestes obres fou la de convertir la capella en parroquial. Aquestes reformes (cor, campanaret, escales, etc.) són destruïdes en 1891 a fi de retornar la capella al seu estat primitiu. En les parets laterals hi ha sepulcres amb estàtues jacents de Janifred de Santa Co-

loma i del bisbe Arnau de Gurb ⁽¹⁾.—XI. *Capella de la Visitació i de Sant Josep*.—XII. *Capella de Sant Sebastià i Santa Tecla*, amb bell retaule que nosaltres atribuïrem a Vergós i a Alemany en col·laboració ⁽²⁾, i amb ric banc gòtic, anomenat «dels arquitectes».—XIII. *Capella de la Verge de la Penya* (abans, de Montserrat, de la Puríssima, i, posteriorment, de Sant Bartomeu i Santa Elisa).—XIV. *Capella del Crist de l'Empar* (abans, de Sant Josep); posteriorment, de la Visitació.—XV. *Capella de Sant Benet*.—XVI. *Capella del Corpus* (abans, de l'Alegria) XVII.—*Capella de la Puríssima, de Santa Caterina i de Sant Pacid* (abans, de Sant Jaume, Sant Simó i Sant Judes). Retaule barroc amb escultures de Lluís Bonifaç i pintures arruïnades en la volta. Aquesta capella té sacristia, la qual fou abans capella de Sant Bartomeu i Santa Elisabet.—XVIII. *Capella de Sant Bartomeu i Santa Elisabet*; sacristia i arxiu de la capella anterior.

(1) Nombrosos i curiosos detalls sobre la capella de Santa Llúcia dóna Macari Golferichs en *Butll. Centre. Excurs. Catalunya*, 1891, pàgs. 216 i seg., 246 i seg.

(2) Consultar sobre aquest punt el n.º 15 (setembre de 1918) de la revista *Vell i Nou*.

—XIX. *Capella de Sant Patladi*.—XX. *Capella de Santa Eufrosina*, ara vacant.—XXI. *Capella de Sant Gabriel o de l'Anunciació*, ara vacant.—XXII. *Capella del Sant Esperit*; ara utilitzada pel batlle de la Seu.—XXIII. *Capella de Sant Jaume* (abans, de Sant Pere *in Cathedra*, de Sant Joan *ante P. L.* i de Sant Bernabé).—XXIV. *Capella de Sant Jordi i Sant Genís*, ara habilitada per a Domèria.

Portal de Santa Eulària— En la banda Sud del Claustre hi ha el portal de Santa Eulària, el qual dóna al carrer del Bisbe; té bona decoració exterior: amb una estatueta de la santa, admirable volta gairebé plana, i, damunt de la volta hi ha una golfa que era allí on les dones podien acullir-se al dret d'asil.

XIII

SALA CAPITULAR

Interiorment comunica amb la Seu per un cancell d'estil barroc. La construcció fou acabada en 1447. Part d'ella fou destinada a l'actual capella de Sant Olaguer i del Sagrament. Possecix dues portes en el claustre, una d'elles bellíssima, model de l'estil gòtic florit. La volta, pintada per Josep Juncosa, és una falsa volta ⁽¹⁾. En aquesta sala i en la contigua que fa de secretaria hi ha moltes bel·les artístiques. Bé es pot dir que és el Museu de la Catedral. En la Secretaria hi ha una bella clau de volta que representa en baix

(1) Al seu damunt hi ha l'Arxiu del Càpitol.

relleu el lavatori dels peus per Jesús. Conté un braser de ferro forjat, obra del s. xii, una arqueta de fusta daurada i policromada (s. xv), un petit retaule del segle xvii amb escultura de marbre, un crucífix de nacre, uns sillons de vaqueta, del segle xvii.

La riquesa principal de les Sales Capitulars és la pintura, particularment la pintura gòtica catalana. Entre mig de nombrosos retaules catalans d'autors anònims, podem fer menció de l'admirable taula de la Pietat amb el retrat del seu donador, el Canonge Desplà, el qual es presenta al costat de Sant Jeroni. L'autor d'aquesta patètica pintura és el gran Bartolomé Bermejo; és datada de 1490. Un Calvari atribuït a Luis de Morales. Una, tela de Manuel Tramulles, que representa al rei Carles III en l'acte de prendre possessió de la seva canongia barcelonina. Una altra tela del pintor Flaugier, la qual representa un miracle de Sant Josep Oriol. També es troba en aquesta sala un altar plateresc que presideix la imatge del Crist en Creu.

•

XIV

LA FAÇANA I EL CIMBORI

La façana.—La façana és obra de les acaballes del segle XIX i el cimbori és del començament del segle actual. Totes dues obres són degudes a la munificència del banquer Sr. Manuel Girona i Agrafer i dels seus fills els Srs. Manuel i Anna Girona i Vidal.

El Sr. Girona i Agrafer encarrega el projecte a l'arquitecte de la Seu Josep Oriol Mestres devers l'any 1858, però les obres no poden realitzar-se fins a l'any 1887. La façana queda llesta en 12 de febrer de 1890. El projecte és inspirat en el d'un tal Carlí, arquitecte francès que el deixa dibuixat en un enorme pergamí de 16 pams que li encarregà el

Capítol, el qual encara es conserva, bon xic atenuades les tintes, en l'arxiu de la Seu. Mestre Carlí comença aquest projecte en 27 Abril 1408 i hi treballa durant 52 dies (1). Un concurs obert pel Capítol i el Sr. Girona per al projecte d'aquesta façana atorga el premi als Srs. J. O. Mestres i August Font i els obliga a refundir els llurs dos projectes en un. El jurat era compost pels arquitectes Artigas, Torras i Rogent. Aquest projecte definitiu no tenia ni les fletxes laterals, ni l'ull de bou que hi ha al darrera del frontó, ni certs pinacles. Tot això ho afegeix posteriorment a la mort de l'arquitecte Mestres el seu col·laborador senyor Font. Aquest, aleshores hi afegeix també els gablets de la part alta de la façana, tan disgraciosos i extemporanis, ço que el lector

(1) Sobre aquest important dibuix el lector trobarà dades més extenses en els articles precitats que el Sr. Carreras Candi publicà en el *Bol. R. Acad. B. Letras*, vol. VII, p. 315. També en el volum *Barcelona de la Geografia de Catalunya* d'aquest autor, pàgs. 443 i 885.

Parcerissa el reproduïx en el llibre precitat de Piferrer, *Recuerdos y Bellezas de España* vol. II, pàg. 199, i en el vol. *Cataluña* de l'obra de Piferrer i Pi i Margall, se'n dona una llarga descripció (pàgs. 269 i segs.)

Rogent, "Catedral", pl. XIV

Fig. 26. - CADIRA DEL
REI MARTÍ I CUSTÒDIA

Rogent, "Catedral," pl. IV

Fig. 27. - VIDRIE-
RA DEL BAPTISTERI,
per Bartomeu Ber-
mejo.

Rogent, "Catedral", pl. XIII

Fig. 28.— PORTADA DEL MISSAL DE
SANTA EULÁRIA

pot comprovar ho i comparant les dues reproduccions que donem de la façana abans i després de l'afegidura dels gablets. Les arquivoltes i els contraforts que acaben en pinacles, en el portal principal, són decorats amb nombroses estàtues de pedra.

El cimbori.—Les obres del cimbori comencen en el mes de juliol de 1906 i acaben en agost de 1912. Es una bella obra, potser un xic freda, la millor obra del senyor August Font, obra de molta empenta i d'enormes dificultats. La seva alçada és de 90 metres, rematada per una estàtua de bronze de 4 metres d'alt que representa Santa Elena, obra de l'escultor Eduard B. Alentorn. L'arquitecte tingué l'encert d'apujar el tambor vuitavat que ja estava començat, aixecant per tant el trifori i deixant-lo més amunt que el trifori de la nau central. Per a evitar excés de pes als arcs de mig punt que sostenen el cimbori i que donaven senyals de feblesa, August Font aixecà per damunt d'ells tres grans arcs ametllats de descàrrega, els quals recolzen en els contraforts facials i, no cal dir en els robustos pilars. Pel demés, el senyor Font es

subjectà a les línies arquitectòniques i a la decoració que ordenava la part baixa del cimbori, construïda en temps del bisbe Saperà, i en l'ordre tant just i esvelt dels finestrals de l'absis. Per això la part interior, amb la bella volta, és tant encisera i més reeixida que l'exterior, el qual segurament ni mestre Fabre, ni mestre Roquer, ni mestre Gual haurien imaginat acabat en punta, a la francesa, sinó de silueta rectangular, semblant al de la Seu de València. Els documents ens assabenten que en 1418 mestre Gual, acompanyat d'un seu nebot, també arquitecte d'ofici, i d'un fuster d'obres, van a València, probablement per a estudiar aquell cimbori.

El cimbori de la nostra Seu està ornamentat amb nombroses vidrieres de colors, entre les quals figuren tots els personatges principals de la història de la Catedral fins als nostres temps. No hi manquen les efigies dels senyor i senyora Girona-Agrefels.

ORGUES, REIXES, VIDRIERES

Orgues.—El primer orgue seria el que obrà l'organer de Toledo Martín Ferrandis, en l'any 1345. El segon, obra de l'alemany Joan Spin, construït l'any 1484. Aquest seria substituït pel que construeix el barceloní Francesc Lleonard Martí en l'any 1546. L'any 1646 un llamp destrueix aquest orgue. Aleshores seria refet o restaurat; ens manquen clarícies sobre aquest particular. El que ara posseeix la Seu, amb la carassa de mulsumà barbut que obre la boca i deixa anar el so d'un registre baix quan l'organista actua, deu ésser l'orgue restaurat o fet de nou en 1646. La decoració plateresca no és pas de massa

bon gust. En canvi, les pintures de les portes són obra d'un gran artista del segle XVII, del poeta-pintor Pere Serafi. En l'any 1849 un altre llamp destrueix parcialment aquest orgue, el qual és restaurat l'any següent per l'organer barceloní Gaietà Vilardebò. Aquest mateix organer li augmenta els registres en l'any 1886 (1). Actualment el Capítol està en tractes amb l'organer català Sr. Rogent per a reformar l'orgue de G. Vilardebò.

Reixes.— Gairebé totes les capelles del temple i del claustre posseeixen belles reixes gòtiques; les del claustre força malmeses per la intempèrie. Son reixes d'estil floral gòtic, sovint força realistes i sempre molt decoratives, obra admirada pels tècnics de la forja. Les millors són potser les de la Capella del Sagrament i les de les capelles de Sant Benet i Sant Cosme i Sant Damià, en el claustre. També, la que fa de porta en l'escala de la trona. La de la Capella del Crist de Lepant és de l'any 1880.

(1) Vegeu per a més detalls Rogent i Pedrosa *Catedral de Barcelona*.

Vidrieres.—Les vidrieres més notables són la ja esmentada del Baptisteri, projecte de B. Bermejo, algunes de l'absis i una de mà esquerra de la nau central. Aquestes deuen ésser dels segles xv i xvi. Les altres són modernes, projectades pels arquitectes Font i Mestres i pel pintor Lluís Rigalt. Les de Rigalt són les dues absidals més properes als dos braços del creuer ⁽¹⁾. Abans de cobrir les finestres amb les vidrieres de colors la Seu les cobria amb teles encerades i pintades de color, les quals anomenava *canyamars* ⁽²⁾. La primera vidriera de colors que posseí la nostra Seu representava el bateig del Crist: fou feta venir per Joan Alamany, mercader, junt amb un mestre vidrier alemany, qui la col·locà ⁽³⁾. Els arxius de la Seu citen els noms i dates següents que fan referència a artistes vidriers que treballaren pels seus finestrals: mestres Martí Vergay (1432), Joan Apar (1434), Galter, deixeble de l'anterior

(1) PIFERRER I PI I MARGALL, *España* etc. p. 297.

(2) CARRERAS CANDI, *Les obres de la Catedral de Barcelona*, en *Bol. R. Acad. B. Letr.* p. 512-513

(3) *Ibid.*

(1435), Perri de Mes (21 març, 25 abril 1455) i Terri ⁽¹⁾ (1462).

En la construcció de les vidrieres modernes treballà l'obrador barceloní d'Eudald Amigó.

(1) Segons parer del Sr. Agustí Duran i Sampere, aquests dos pintors vidriers serien una sola persona.

XVI

RELIQUIES, JOIES, PINTURES

Relíquies.—Les relíquies que posseeix la Seu són les següents: els restes de Santa Eulària; el cos incorrupte de Sant Olaguer; els restes de Sant Ramon de Penyafort; relíquies de Sant Sever, donació del rei Martí l'Humà; un Sant innoçent, ofrena del rei Joan I.; sis trossos del *Lignum-crucis*; una Santa Espina; els suposats cranis de les Santes Verges Digna, Benigna i Selfane, companyes de Santa Ursula i un altre crani més indefinible. Aquests cranis els posseeix la Seu des de temps immemorial.

Joies.—El tresor de la Seu ha estat moltes

vegades violat, destruït i saquejat. El que resta actualment és el següent:

La valuosa custòdia damunt de la cadira de plata del rei Martí; es la custòdia que clou la tradicional processó de Corpus. És d'or, argent i pedreria, obra preciosa del segle xv. Es de tipus arquitectònic gòtic. La remata una creu de brillants i està enronxada i coberta de joells incontables que els barcelonins cediren al llarg dels anys. L'anell de Sant Olguer es troba en el centre del remat. Molts d'aquests joells estan suspesos en forma de garlanda, la qual penja de dos bàculs d'argent daurat que fan costat al tron d'argent. Aquest tron serví en l'entrada solemne de Joan II a Barcelona; hom suposa que és donació del rei Martí. L'enronda una faixa de vellut grana amb sanefes de coral, sembrada de perles amb xatons d'or i d'esmalts gòtics (1).

Custòdia menor, d'or, en forma de sol, adorat per dos àngels, obra del segle xv o xvi.

(1) Més clarícies sobre aquesta faixa, en Estrada *Población General de España*, vol. III, p. 130. (citada per Carreras Candi)

Incensers d'argent, del segle xv o xvi. Nombrosos càlzers de gran riquesa, donació de diversos bisbes. Entre ells n'hi ha un d'or que hom diu si seria fabricat amb el primer or vingut d'Amèrica.

Dues creus processionals d'argent daurat, una de les quals és decorada amb esmalts. Una imatge d'argent de Santa Eulària. Un reliquiari del s. xv, amb la Santa Espina, amb dos bells àngels adorants; és obra del s. xv; d'argent daurat i amb esmalts. Un reliquiari en forma de triptic que hi ha damunt de l'altar de la cripta; sis reliquiaris del *Lignum-Crucis*, un d'ells d'or pur, obra gòtica del s. xv; urna d'argent que serva el cos d'un Sant Inoscent; arqueta-reliquiari de les restes de Sant Sever, de vori esculpit, la qual sol anar dintre una urna barroca d'argent, en l'altar major.

Teixits.—Els teixits de valor que conserva la Seu són els següents:

Mitra que usà Sant Olaguer; alba de randa amb filets d'or i símbols de la Passió, obra del segle xv; un tapís del segle xiv que representa el bateig de Sant Joan; un drap de vellut grana brodat d'or amb l'escena de la

Resurrecció; diversos damascos brodats d'or; frontal blanc, obra del segle xv, amb l'escena de la Transfiguració; alguns brocats, donació de bisbes durant el segle xvii, els quals cobrien l'altar entre dues columnes salomòniques quan el sacerdot consagrava.

Pintures. — Les pintures principals que conserva la Seu són les següents: taules gòtiques de *La Samaritana*, del *Devallament de la Creu* i de *La dona adúltera*, retaulons que hom suposa provinents del retaule major que servia durant el segle xiv. *L'Enterrament de Crist*; les *Bodes de Canaan*; el *Miracle dels pans i dels peixos*; la *Transfiguració*; *Retaule complet dels Sants Cosme i Damià*; *La Pietat*, del Canonje Desplà, obra de Bermejo; *Un miracle de Sant Josep Oriol*, obra de Flaugier; *La presa de possessió de la canongia de Carles III*, obra de Manuel Tramulles. Totes aquestes pintures es troben en les sales del Capítol.

Retaule de Sant Sebastià i Sta. Tecla, atribuït a Vergós i a Alemany, en el Claustre; *Retaules de Sant Martí i Sant Martiníà*, de *Santa Caterina i Santa Clara*, de l'Anunciació

i de Sant Pere Màrtir, en l'interior del temple; quadres a l'oli representant escenes de la vida de Sant Marc en la capella de Sant Marc, obra de F. Tramulles i altres pintures d'aquest artista en les capelles de Sant Pau i de Sant Esteve. Pintures, obra de Viladomat, en la sacristia de la Capella del Sagrament; d'altres, en l'interior de l'església. En l'arxiu es troba una preciosa *Verge amb l'Infant*, en bust, que el rei Martí ofrenà a la Seu, la qual pintura hom atribueix a Pinturicchio.

Pintors de la Seu.—Els documents de l'arxiu esmenten l'activitat dels pintors següents en l'obra de la Seu: Ramon Des Feu (1381); Ponç Colomer (1417-32); Pere Huguet (1434-48); Bertran Tolosa (1435); Ballester (1458); Bernat Martí (1462); Pere Serafi (segle xvi). Alguns d'aquests pintors treballaren en feines poc artístiques, bé que fossin artistes renomats en la pintura de retaules.

Escultors de la Seu.—També els documents parlen dels següents escultors ocupats en la decoració de la Seu: F. Fransoy: capitells i finestres (1382). Jaume Filella: orna-

ments dels portals (1382). Pere Viader (1386). Bartomeu Despuig (1387). F. Mulner: campanars i fullatges de les finestres (1387-91); claus i capitells (1388), espigues dels pinacles de l'absis (1392). Jaume Solà (1388). N. Alemany: capitells i bases (1389). Llorenç Reixac: capitells, frontal marbre del altar major (1404-1421-1430). Jaume Ribé o Robí: capitells (1422). Bartomeu Gual, arquitecte també, director de les obres (1432-1442). F. Marata, estatuaire: treballà en el *Portalet del cap de la Seu* i potser en el Portal de la Pietat (1402). Pere Ça Anglada: trona i imatge de Sant Olaguer ⁽¹⁾. Julià Nofre: pica baptismal, pica beneitera del portal major, «clau de volta que és davant la capella de Jesus Xrist» ⁽²⁾ (1434). Daniel Nicolau, imatger (1434). Bernat Andreu, imatger (1441). Bertran Tolosa, pintor i escultor (1441). Andreu Escuder, també arquitecte, director de les obres de la Seu; treballa en l'escultura de pedra del Cor (1442-

(1) Carreras Candi: *Bol. R. Acad. B. Letras* ja citat p. 511.

(2) Josep Mas, *Notes d'Esculptors Antics a Catalunya*, *Bol. R. Acad. Letras*, vol. VII p. 216.

57). Pere Oller: claustre (1442-44). Antoni Claperós, estatuair: claustre i volta del lavatori del claustre (1442-44); gàrgoles, capitells i obra del cimbori (1450). Juntament amb el seu fill Joan (1448) fa la clau de volta d'aquest pavelló; en 1448 obra la clau de volta d'enfront de la capella de Sant Blai i de la capella de Sant Tomàs. Macià Bonafè: es contracta per a esculpir la fusta del Cor amb exclussió d'animals i figures (1457). Miquel Locher o Loquer i Joan Frederich, alemanys (mestre i deixeble), decoren els campanars (1483). Lluís Bonifaç: retaule Sant Pancràs, en el claustre, (segle XVIII). Eusebi Arnau: escultura del cimbori (1906-12).

BIBLIOGRAFIA

CARRERAS CANDI, FRANCESC: *Geografia General de Catalunya. La Ciutat de Barcelona*.—Barcelona, A. Martín. (Amb gravats).

IBID: *Les obres de la Catedral de Barcelona* (1298-1445).—*Bolet. R. Acad. B. Letras de Barcelona*, VII, pàg. 22 i seg. 128 i seg. 302 i seg. i 516.

DESDEVIZES DU DEZERT, G.: *Barcelone et les sanctuaires catalans. Les Villes d'Art célèbres*, 1913, pàg. 12 i seg.

ESTRADA: *Población General de España*, (vol. III).—Madrid, 1748.

FONT I CARRERAS, AUGUSTO: *La Catedral de Barcelona.-Ligeras consideraciones sobre su belleza arquitectónica*. Fulletó de 30 pàg. amb gravats.—Barcelona, Associació d'Arquitectes de Catalunya, 1801.

GIRONA VIDAL, Manuel y Ana: *Memoria sobre la construcción del cimborio de la Catedral Basílica de Barcelona, dirigida al Excmo. Cabildo de la misma*.—Barcelona, Imp. Henrich i C.^a, 1915. En 4.ª, 116 p., amb gravats.

LAMPÉREZ Y ROMEA, Vicente: *Historia de la Arquitectura Cristiana Española en la Edad Media*.— Madrid 1919, vol. II, pàg. 364 i seg.

MAS, Josep: *Notes històriques del Bisbat de Barcelona*. 13 vol. n.º 8, amb gravats.—Barcelona, anys 1906-1921. Establiment Tipogr. de J. Vives; Stat. Gral. d'Arts Gràfiques; Tipogr. Catòlica; Eug. Subirana; Tipogr. Catòlica Pontificia.

PARCERISSA, F. J. i PIFERRER, P.: *Recuerdos y Bellezas de España. Cataluña*. Barcelona, 1839: Imp. de J. Verdaguer. (Gravats litogràfics originals de Parcerissa).

PIFERRER, Pablo, i PI MARGALL, Francisco: *España, sus monumentos y artes. Su naturaleza e historia*. Vol. I. *Cataluña*.—Barcelona, D. Cortezo, 1884 (amb gravats).

QUINTERO, Pelayo: *Sillas de Coro Españolas*.—*Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, 1907, págs. 45 i seg. (amb gravats).

ROGENT Y PEDROSA, Francisco: *Catedral de Barcelona*.—Barcelona, Parera i C.^a, 1898. En 4.º. 75 pàg. de text, amb gravats i 34 làmines.

STREET, George Edmund: *Some accounts of Gothic Architecture in Spain*.—Londres. 1869 (amb gravats).

TÁMARO, Ed: *Guía histórico-descriptiva de la Santa Iglesia Catedral Basílica de Barcelona*.—Barcelona, Tipogr. Catòlica, 1882.—En 16.^{av}, 79 pàgines i gravats.

VILLANUEVA, Jaime: *Viaje literario a las Iglesias de España*.

INDEX

	Pàgs.
I.—Història	7
II.—Aspecte general.	26
III.—Planta de la Catedral.	30
IV.—Alçat de la Catedral.	39
V.—El Creuer i els seus portals	46
VI.—L'absis	49
VII.—La cripta	52
VIII.—Presbiteri i Altar Major.	55
IX.—Cor	58
X.—Les capelles.	63
XI.—Campanars	72
XII.—Claustre	75
XIII.—Sala capitular.	81
XIV.—La façana i el cimbori.	83
XV.—Orgues, reïxes, vidrieres.	87
XVI.—Relíquies, joies, pintures.	91

GRAVATS

	<u>Fig.</u>
Planta de la Catedral.	1
Alçat de la Catedral (secció longitudinal).	2
Alçat de la Catedral (secció transversal).	3
Alçat de l'absis.	4
Secció paralela a l'eix longitudinal de la nau en l'absis.	5
Façana principal, en 1926	6
La façana principal, en 1890.	7
L'absis, el campanar del rellotge, i al fons el cibori.	8
Portal de la Pietat.	9
Portal del Claustre	10
Portal del Claustre. Restitució del portal ro- mànic.	11
Cor. Trona. Nau de l'esquerra	12
Interior de la Catedral	13
El Claustre	14
Extrem del cor i trona	15
Escala de la trona	16
Altar Major.	17
Calvari, per D. Talarn.	18
Ornamentació del cor.	19
Cadira episcopal (al presbiteri).	20
Tomba del bisbe Escales.	21

Tomba de Santa Eulària.	22
Volta de la Glorieta de Sant Jordi	23
Detall del Portal de Sant Ivó.	24
Reixa del Claustre	25
Cadira del Rei Martí i Custòdia.	26
Vidriera del baptisteri, per Bartomeu Bermejo.	27
Portada del Missal de Santa Eulària.	28